

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Cecilia Degerhammar

Om kontaktförbud

En uddlös skyddsåtgärd eller en lagstiftning tyngd av
förväntningar?

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin för examen: VT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Metod och teori	9
1.4 Forskningsläge	10
1.4.1 Material	11
1.4.2 Empiriskt material	11
1.5 Disposition och avgränsning	12
2 BROTTSOFFERPERSPEKTIV	14
2.1 Våld i nära relationer	15
2.1.1 Definition	16
2.1.2 Kvinnor och män och vedertagen rollfördelning inom ramen för definitionen	19
2.1.3 Faktorer: individuella, strukturella, samt livsstilsrelaterade	21
2.1.4 ”Särskilda omständigheter”, samt något om trakasserier och dess gråzon	22
2.2 Teorin om idealiska offer	23
2.3 Män eller (endast?) kvinnor i offerrollen	25
2.4 Normaliseringsprocessen	26
2.5 Positionering i straffrätten	27
3 LAGEN OM KONTAKTFÖRBUD	30
3.1 Allmänt om bestämmelserna	30
3.2 Överträdelser av kontaktförbud	32
3.2.1 Befogad kontakt – ej att anse som överträdelse	34
3.2.2 Internationell studie gällande hantering av överträdelser och dess påverkan avseende kontaktförbudets brottsförebyggande effekt	34
3.2.3 Domstolspraxis avseende överträdelser – ringa överträdelse medför ej ansvar	35
3.3 Lagens tillkomst	37

3.4	Lagens syfte	38
3.5	Lagändringar	39
3.5.1	Besöksförbud avseende gemensam bostad	39
3.5.2	Särskilt utvidgat besöksförbud	40
3.5.3	Besöksförbudet blir kontaktförbud, systematisk förföljelse kriminaliseras, och elektronisk övervakning introduceras	42
3.5.4	Ändring av riskrekvisitet för kontaktförbud avseende gemensam bostad	43
4	MOT DEM SOM SKYDDSÅTGÄRDENS UDD RIKTAS	44
4.1	En inskränkning av rörelsefriheten med straffansvar	44
4.1.1	Legalitetsprincipen	45
4.1.2	Behovsprincipen	46
4.1.3	Proportionalitetsprincipen	46
4.2	Avgränsningen mellan straffprocessuella tvångsmedel och kontaktförbud	47
4.3	Kontaktförbudet som skyddsåtgärd när det inte finns något brott begånget	49
4.4	Gärningsmän och offer skapas – utifrån handlingar i den privata och vardagliga sfären	49
4.5	När parterna i ett ärende har gemensamma barn	52
4.6	Pågående vårdnadstvist	53
4.7	Olika riskgrupper, om att minska upprepade utsatthet samt återfall i brott	54
5	HANDLÄGGNING AV ÄRENDET MED KONTAKTFÖRBUD	58
5.1	Polis	58
5.2	Ansökningarna uppfyller inte lagens kriterier?	59
5.3	Riskbedömningar	59
5.3.1	Allmänna utgångspunkter	59
5.3.2	Riskbedömningar ur åklagarperspektiv	60
5.3.3	Skyndsamhet	61
5.4	Genomgång av beslut om kontaktförbud	61
5.4.1	Ordinärt kontaktförbud 1 §	63
5.4.2	Kontaktförbud avseende gemensam bostad 1 a §	64
5.4.3	Utvidgat kontaktförbud 2 § 1 st	64
5.4.4	Särskilt utvidgat kontaktförbud 2 § 2 st	65
5.4.5	Om elektronisk övervakning, s.k. fotboja	65
5.4.6	Ej beviljade ansökningar	65
5.5	Domstol	67
5.6	Avsaknad av praxis för vägledning – få väljer att begära rättens prövning	67
6	ANALYS	70

6.1	Är kritiken mot kontaktförbudslagen befogad?	70
6.2	Är kraven för höga för att erhålla kontaktförbud?	71
6.2.1	Genomgången av kontaktförbudsbesluten – vad visar den?	71
6.2.2	Kraven i förhållande till olika riskgrupper	72
6.2.3	Gällande rätt	74
6.2.4	Överträdelser av kontaktförbud i sammanhanget	75
6.3	Kräver kontaktförbudslagen ideala offer, och skapar den gärningsmän?	77
6.4	Finns det stöd för att sänka kraven för att fler ska erhålla kontaktförbud, eller för att åtminstone tillämpa lagstiftningen mindre restriktivt?	78
6.4.1	Sänkt krav för att fler ska erhålla kontaktförbud?	79
6.4.2	Finns det stöd för att tillämpa lagen mindre restriktivt i allmänhet?	80
6.5	Avslutande kommentarer och tankar	82
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	84
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	89

Summary

The contact prohibition act (1988:688), or restraining order (RO), has received increased attention in the media lately. Newspapers have occasionally reported incidents with deadly violence, usually concerning a female victim to violence performed by a male who is in close relationship to the victim (intimate partner violence, IPV), where there existed a granted (or not granted) RO. The regulation in question has been submitted to quite extensive criticism, mostly from representatives from the movement of the rights of victims. Several reports from the national council of crime prevention (NCCP, Brå) have come up with the conclusion that improvements could have been done. This thesis has the overall purpose of providing a demonstration of the contact prohibit act, as well as to illustrate some of the more problematic aspects, and also to review the criticism regarding the regulation as well as its enforcement and practice. This thesis also wishes to portray the parties, which constitutes these cases. The aim of this thesis is further to provide answers to questions such as if there is reason for the criticism, and also if stated inadequacies regarding the regulation and its enforcement can be explained and then possibly repaired. The questions thus have the aim of examining and giving an insight in some of the difficulties which shape these cases: partially based on the fact that the regulation from the start created high expectations regarding its effects from a victim perspective.

Among the conclusions can be found the fact that the regulation seems to have inadequacies, foremost regarding the enforcement, which makes the criticism somehow legitimate. This thesis has also tried to prove that the theory of the ideal victim as well as other theories from a victim perspective are fruitful when to analyze the complex relations in RO cases. The requirements for ROs are strict, and the enforcement of the regulation is restrictive. Science shows support for the fact that the enforcement could be less restrictive. At least it supports an evaluation regarding in which group

of offenders the RO proves most efficient, according to the crime prevention purpose, and from studies carried out in the field of IPV and different levels of risk.

Sammanfattning

Lagen (1988:688) om kontaktförbud har varit föremål för ökad medial uppmärksamhet under senare tid. Bland annat har nyhetstidningar rapporterat om våldshändelser med dödlig utgång, som ofta avser en kvinna som fallit offer för en närstående mans våldsutövning, där det i grunden har funnits ett beviljat (eller obeviljat) kontaktförbud. En hel del kritik har riktats mot lagen, främst från representanter för brottsofferrörelsen. Brottsförebyggande rådet (Brå) har i ett flertal rapporter konstaterat att förbättringar har kunnat göras. Denna uppsats har som övergripande syfte att ge en bild av lagen, samt skildra såväl några av de problematiska aspekter, som den kritik som framförts mot både reglerna och dess tillämpning. Uppsatsen avser också att återge de kontrahenter (parterna) som kontaktförbudsärendet utgörs av. Att försöka besvara frågor såsom huruvida det finns fog för den utdelade kritiken och huruvida konstaterade brister avseende lagen och dess tillämpning kan förklaras och eventuellt åtgärdas, är också ett mål med uppsatsen. Frågorna leder också till en undersökning av samt försök till att ge en inblick i några av de problematiska aspekter som präglar dessa ärenden; delvis med grund i att lagen byggts upp utifrån höga förväntningar på dess verkningar ur ett brottsofferperspektiv.

Bland de slutsatser som kunnat dras återfinns det faktum att lagen kan anses ha brister, främst avseende tillämpningen, vilket gör att kritiken får anses befogad till viss del i det avseendet. Uppsatsen har även försökt visa att teorin om ideala offer och andra resonemang utifrån brottsoffersynvinkel är fruktbara grepp för att analysera de intrikata förhållanden som präglar många kontaktförbudsärenden. Att kraven för kontaktförbud är relativt högt ställda samt att lagen tillämpas restriktivt är en ytterligare slutsats. Stöd i forskning kan dock möjligen anses föreligga för att kunna tillämpa lagen mindre restriktivt, eller åtminstone för att omdirigera skyddsåtgärden, dvs. mot vilka kontaktförbudet ska tillämpas för att möta sitt brottförebyggande

syfte. Detta har bl.a. stöd i studier som gjorts kring olika nivåer av risk inom relationsvåldsfältet.

Förord

Efter flera års studier, nio terminer vid Juridicum i Lund, har det nu blivit dags att runda av. Jag som egentligen inte gillar avsked. Många är dock de personer som på olika sätt berikat mitt liv och därigenom faktiskt hjälpt mig att nå målet; att erhålla en juristexamen. Så till alla er vill jag först skänka en varm tanke och ett stort tack. I anslutning till detta vill jag direkt säga tack till min handledare Ulrika Andersson, för visat tålamod, samt för goda och välbehövliga råd, särskilt när tiden var ganska knapp!

Därefter vill jag rikta ett innerligt tack till min familj. Framförallt till mina föräldrar och till min syster, ni är alltid där för mig oavsett vad. Framförallt när jag som mest behöver det (och då jag troligen som minst förtjänar det!). Tack också till mina närmaste vänner, ni vet vilka ni är!

Slutligen vill jag rikta ett alldeles speciellt tack till dig Kajsa. För att du ovillkorligen funnits där för mig, i motgång och i framgång. För att du alltid tror på mig, och för att du helt enkelt är den bästa av de bästa.

Nu. Nu är alltså tiden inne, att bege sig ut och pröva sina vingar.

Göteborg, mars 2014.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
B-SAFER	Brief Spousal Assault Form for the Evaluation of Risk
Ds	Departementsserien
EKMR	Europeiska konventionen för mänskliga rättigheter
Kontaktförbudslagen	Lag (1988:688) om kontaktförbud
NJA	Nytt juridiskt arkiv
OSL	Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen
RH	Rättsfall från hovrätterna
SARA	Spousal Assault Risk Assessment Guide
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I olika nyhetsmedier har det under de senaste åren skrivits en hel del om en specifik skyddsåtgärd. Det är kontaktförbudet, ett rättsligt verktyg i det mediala ropet, som tycks ha erhållit mer ris än ros. Bland annat har det rapporterats att överträdelserna av befintliga kontaktförbud är många, år 2012 skedde 6 400 överträdelser av kontaktförbud, där endast en tiondel lagfördes.¹ Antalet ansökningar om att utfärda kontaktförbud har ökat, samtidigt som antalet beviljade ansökningar har minskat. Kritiken har även gällt det faktum att statistik påvisat stora regionala skillnader avseende antalet beviljade kontaktförbud beroende på var i landet den ansökande bor eller ansöker om förbudet.² I en rapport som gjordes 2008 av Utvecklingscentrum vid åklagarmyndigheten i Göteborg konstaterades att det finns problem gällande lagtillämpningen. Förarbetena är i en del avseenden inte tillräckligt tydliga, och vägledande praxis från domstolarna saknas i väsentlig utsträckning. Rapporten påvisade risker för att lagen inte tillämpas på ett enhetligt sätt.³

En rapport som kom nu i år angående bland annat dessa nationella skillnader visar enligt åklagarmyndigheten ”att inga enkla svar finns på frågan om varför andelen beslut varierar mellan åklagarkamrarna.”⁴ Stiftelsen Tryggare Sverige har bland annat beskrivit situationen utifrån att det är åklagares ”magkänsla” som avgör vem som får kontaktförbud

¹ <http://www.bra.se/bra/brott--statistik/hot-och-paverkan.html>,
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5744067> Läst 2014-01-19.

² Strandell, Peter, *Kontaktförbud – ett slag i luften? Om förutsättningarna för lagens tillämpning i praktiken*. Rapport 2011:1, Stiftelsen Tryggare Sverige, Jure förlag, Stockholm 2011, s. 8.

³ *Besöksförbud - en kartläggning över tillämpningen med synpunkter*. Tillsynsrapport juni 2008, Utvecklingscentrum Göteborg, s. 4.

⁴ Tillsynsrapport 2013:4 *Kontaktförbud - en kartläggning av tillämpningen med synpunkter på iakttagelserna*, Utvecklingscentrum Göteborg, Åklagarmyndigheten, oktober 2013, s. 4.

beviljat,⁵ vilket även förklarats utifrån avsaknaden av praxis samt att besluten inte baseras på strukturerade hot- och riskbedömningar.⁶

Vid en närmare studie av kontaktförbudet framträder en bild av ett instrument i svensk rätt som i viss enlighet med kritiken inte tycks ha fungerat på det sätt som det varit avsett att göra. Eftersom lagen primärt bygger på, samt är ett led i, att försöka åtgärda problemet med mäns våld mot kvinnor,⁷ eller i mer generella termer: våld i nära relation, uppkommer också fler frågor. En fråga blir bland annat vilka roller som produceras och/eller reproduceras inom detta rättsområde, dvs. vem parterna i kontaktförbudsärenden är, samt vilken syn som präglar rättsväsendet inför bedömningen av förutsättningarna för att uppnå kontaktförbud. Svaren på den frågan kan då möjligen spegla den intrikata hantering som rättsväsendet står inför när det gäller denna typ av våld, relationsvåldet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Utöver straffbeläggande så har straffrätten också till syfte att verka till skydd för individer. Denna uppsats rör sig främst kring den skyddsverkande delen och dess effekter för de inblandade. Mer specificerat rör sig uppsatsen inom det viktimologiska fältet, vilket jag kommer utveckla något under metodavsnittet nedan. Kontaktförbudslagen är inriktad på att användas för att förebygga brottsliga handlingar, dels genom att försöka stoppa våldsamma handlingsmönster, dels genom trygghetsskapande för de människor som utsätts för, eller riskerar att utsättas för brott. Lagen är således ett instrument för rättsväsendet att tillgripa i det brottsförebyggande arbetet, och bör således användas innan en allvarlig händelse inträffar eller innan en sådan händelse upprepas.⁸ Syftet för uppsatsen är att undersöka och försöka analysera om, och i så fall varför, kontaktförbudet i egenskap av

⁵ <http://www.svt.se/nyheter/sverige/svart-att-fa-besöksförbud-i-goteborg> Läst 2013-12-10.

⁶ <http://www.dn.se/ledare/signerat/kvinnofrid-passar-inte-for-lotteri/> Läst 2013-12-10, <http://tryggaresverige.org/en-skev-debatt-om-kontaktförbud> Läst 2013-12-10, <http://www.dn.se/nyheter/sverige/mojlighet-till-kontaktförbud-ar-ett-geografiskt-lotteri/> Läst 2014-02-14.

⁷ Prop. 1987/88:137 *Om besöksförbud*, framförallt under allmän motivering, s. 11 ff.

⁸ Brå 2007:2, *Besöksförbud. De berörda och deras erfarenheter*, s. 5.

skyddsåtgärd inte synes fungera som det var tänkt. Många ansöker om kontaktförbud men majoriteten får se avslag på sin ansökan. En övergripande fråga blir således, om kontaktförbudslagen inte fungerar, vad beror det på? För att kunna tillmötesgå syftet kommer jag belysa de rättsliga förutsättningarna för kontaktförbudet, men även gå igenom teorier och förklaringsmodeller som jag uppfattat har betydelse eller inflytande över kontaktförbudet som skyddsåtgärd. Detta inbegriper därför något om könsmaktsordningen som varit en viktig förklaringsmodell och pådrivande faktor bakom lagstiftning bl.a. gällande just kontaktförbud. Även en genomgång av relevanta teorier inom ramen för brottsofferforskning görs, samt av de två parter som finns och förutsätts i kontaktförbudsärenden.

Till ledning för denna undersökning av kontaktförbudet har jag valt att ta ansats genom följande frågeställningar:

- Är kritiken mot kontaktförbudslagen befogad? Vilka brister kan identifieras? Denna huvudfråga kan också inkludera frågorna:
 - o Är kraven för höga för att erhålla kontaktförbud; kräver kontaktförbudslagen ideala offer? (Skapar lagen dessutom gärningsmän?)
 - o Finns det stöd för att sänka kraven för att fler ska erhålla kontaktförbud, eller för att tillämpa lagstiftningen mindre restriktivt?

1.3 Metod och teori

För denna uppsats har jag valt att använda en metod som sträcker sig något utöver den traditionella juridiska metoden. Det blir en fråga om att försöka fastställa gällande rätt inte bara med hjälp av rättskällorna; förarbeten, lag, praxis och doktrin, utan även med hjälp av andra kunskapskällor. Jag begagnar mig även av empiriskt material i denna uppsats. Det empiriska materialet utgörs av en studie av åklagarbeslut, något jag redogör för mer i avsnitt 1.4.2 nedan.

Med hjälp av ett brottsofferperspektiv ämnar jag försöka hitta stöd och lösningar för hur lagen kanske kan tillämpas på ett annorlunda sätt än som tycks vara fallet för närvarande. Detta brottsofferperspektiv inrymmer även inslag av perspektiv på hur offerrollen i en del fall egentligen skapas, inom ramen för relationsvåldets komplexa natur, i just kontaktförbudsärenden (t.ex. Sahlin⁹). Med anledning av uppsatsens ämne, finns det enligt mig en väsentlig anledning att redogöra för områden som jag anser har betydelse för rättsvetenskapen, samt även göra en analys utifrån dessa. Då det är ett tvärvetenskapligt inflytande som ligger till grund för exempelvis hot- och riskbedömningar, har därför en del litteratur och artiklar från bland annat det sociologiska och kriminologiska fältet använts. Detta anser jag motiverat utifrån de komplexa relationer som kontaktförbudslagen främst tar sikte på, de nära relationerna, främst avseende parförhållanden men som även kan omfatta andra familjerelationer, såsom förälder och barn.

Mer specifikt kan uppsatsen sägas röra sig inom det viktimologiska fältet, vilket kan ses som en förgrening av kriminologin.¹⁰ Uppsatsen hämtar även vissa av de teoretiska utgångspunkterna från genusrättsvetenskapen.¹¹ Detta för att kartlägga vilka faktorer som styr bedömningen av vem som anses behöva det skydd som kontaktförbudet avser ge (utifrån tankar om idealiska offer och tankar om gärningspersoner och kön i rätten). I analysen ämnar jag försöka möta tillämparens perspektiv med brottsofferperspektivet, för att se om dessa ändrar på något sätt kan mötas.

1.4 Forskningsläge

Det är främst inom det sociologiska eller rättssociologiska fältet som studier om kontaktförbudet, dess verkningar och effekter, har utförts.

Brottsförebyggande rådet har utkommit med en del rapporter där kontaktförbudet studerats inom ramen för undersökningar gällande våld i nära relationer, och två tillsynsrapporter har lämnats av

⁹ Sahlin, Ingrid, professor i socialt arbete och docent i sociologi, Göteborgs universitet.

¹⁰ Sarnecki, Jerzy, *Introduktion till kriminologi*, Studentlitteratur, Stockholm 2003, s. 398.

¹¹ Gunnarsson, Åsa och Svensson, Eva-Maria, *Genusrättsvetenskap*, Studentlitteratur, Lund 2009, s. 11.

åklagarmyndighetens utvecklingscentrum. Kontaktförbudet har blivit föremål för en del forskningsartiklar och rapporter, men främst inom eller riktat mot internationell forskning. En del studier har dock gjorts inom ramen för kriminologiska fältet i en svensk kontext, av Strand¹² m.fl.

1.4.1 Material

Det material som används i uppsatsen utgörs således av rättskällor – förarbeten, lag, praxis samt viss doktrin. Jag har också begagnat mig av litteratur vilken går utöver den juridiska disciplinen eller som gränsar till denna, såsom rättssociologisk eller kriminologisk litteratur. Statistik har använts för att illustrera vissa fakta där det haft en tydliggörande effekt. Jag har också valt att använda mig av Brå-rapporter samt en del tidskriftsartiklar som berör kontaktförbud.

1.4.2 Empiriskt material

Empiriskt material i uppsatsen utgörs av åklagarbeslut om kontaktförbud från tre åklagarkammare i landet; Malmö, Skövde och Södertörn. Vid kontakten med respektive åklagarkammare begärde jag ursprungligen att få se beslut från september till och med mitten av december 2013. Då jag fick information om att det rörde sig om cirka 20 ansökningar i veckan valde jag att korta ned materialet något, med hänvisning till tidsåtgång samt kostnadsfrågan. Vid min andra förfrågan, med önskan om att utfå handlingar för tidsperioden hela september och halva oktober 2013, visade det sig att endast Södertörn samt Malmö kunnat få fram handlingar för halva månader. Skövde åklagarkammare hänvisade till att det endast gick att få fram hela månader, varför jag således fick välja att endast utfå handlingar från september månad. Studien avser således september månads ansökningar om kontaktförbud vid de tre kamrarna. Av Södertörns kammare, som hänvisade till att vissa handlingar gallrats bort pga. sekretess, har jag dock inte kunnat utfå uppgift om hur många handlingar som bortsorterats från min begäran. Sålunda blir mitt empiriska underlag inte

¹² Strand, Susanne, docent i kriminologi, Mittuniversitetet.

motsvarande *samtliga* under september månad inkommande ansökningar om kontaktförbud. Jag fick utöver att erhålla det empiriska materialet i form av besluten även tillfälle att ha telefonintervju med åklagarna, och det som framkom av dessa intervjuer återfinns i avsnitt 5. De frågor jag ställde rörde sig framförallt kring inställningen till kontaktförbud, synen på riskbedömning, samt synen på avsaknad av domstolspraxis. Intervjun får anses vara en kvalitativ undersökning eftersom jag endast talat med två åklagare. För mig var det av vikt att få insikt i den praktiska tillämpningen av kontaktförbuden, varför denna kvalitativa del fått del i uppsatsen. Ett kortare intervjusamtal har även hållits med länsansvarig för brottsoffersamordningen i Skåne, för att i någon mån få med polisens perspektiv på kontaktförbudsärenden.

1.5 Disposition och avgränsning

Inledningsvis ges en deskriptiv del för att förse läsaren med en ingång i ämnet; initialt genom brottsofferperspektivet och relevanta teorier. Därefter ges en presentation av gällande rätt, lagstiftningshistorik, samt en redogörelse för ”förbudssidan”, dvs. den potentielle förbudspersonen. Även praxis tas upp. Därefter följer avsnittet med genomgången av beslut om kontaktförbud på de tre kamrarna, vilket inrymmer inslag av den kvalitativa intervjun. Avslutningsvis ämnar jag summera något av den totala redogörelsen i uppsatsen, främst genom en analys av innehållet och genom att besvara de inledande frågeställningarna. Allra sist kommer en redogörelse för de slutsatser jag kommit fram till. Visst utrymme har även i det avslutande avsnittet lämnats åt egna kommentarer och reflektioner.

När det gäller avgränsningen så har jag fått hålla mig till att behandla endast svensk rätt och i princip uteslutande svenska förhållanden. Någon omfattande genomgång av samtliga lagens regler har inte heller kunnat göras med hänvisning till uppsatsens storlek. Fokus har istället legat på att få en tillräckligt bred bild av lagen och dess brister, samtidigt som djupdykningar görs för att bemöta frågeställningarna. Gällande de två parter

som finns och förutsätts i kontaktförbudsärenden, utgår jag i denna uppsats främst från de förutsatta kontrahenterna man-förövare samt kvinna-offer utifrån åtgärder mot våld i nära relationer, där dessa kontrahenter utgör en majoritet. De atypiska kontrahenterna har tyvärr, av utrymmesskäl, fått stå åt sidan i denna uppsats.

2 Brottsofferperspektiv

Detta avsnitt ämnar presentera samt förklara, i ett bredare perspektiv, grunden för såväl själva lagen om kontaktförbud, som för majoriteten av de kontaktförbud som utfärdas. Därför ges en genomgång av våld i nära relationer, ett begrepp som används såväl inom media som inom forskning. Jag anser det vara av vikt att ha kännedom om, samt få förståelse och insikt i den komplexa och oerhört intrikata problematik som just relationsvåld utgörs av. Det blir för själva tillämpningen av kontaktförbudslagen relevant att kunna uttolka och förutspå risk för våld, vilket är en viktig och avgörande del för att erhålla denna skyddsåtgärd. Genom att gå igenom bl.a. teorin om idealiska offer, ämnar jag återkoppla detta till den komplicerade positionen som rättsväsendet placerar (brotts-)offret i när det gäller exempelvis relationsvåld och kontaktförbudsärenden. Dessa implicerar enligt mig en situation där förmågan att bära upp offerrollen kan bli avgörande; frågan om skyddsbehov ska balanseras med en förmåga hos offret att kunna redogöra för sina erfarenheter inom ramen för en brottsdiskurs. Således går jag igenom den s.k. normaliseringsprocessen och vad den innebär i detta sammanhang, samt beskriver positioneringen av offret i straffrätten. Den senare teorin blir även intressant utifrån frågor om huruvida kontaktförbudet skapar gärningsmän och offer, något Sahlin ponerat i en artikel, vilken jag kommer att redogöra för under avsnitt 4.4. Det handlar förenklat uttryckt sålunda om en kollision mellan det offentliga (rättsväsendets skyddsverkande del) och det privata (relationen mellan två personer).

Enligt min mening är det av vikt att löpande ha ett brottsofferperspektiv inom ramen för lagstiftningsarbeten. Främst motiverat utifrån att det är visat att det är medelst brottsofferrelaterad forskning eller praktik som vissa grupperns behov faktiskt har kunnat få genomslag i de formella leden genom lagstiftning. Historiskt sett har brottsoffren dock länge ignorerats inom

vetenskapen.¹³ År 1994 bildades Brottsoffermyndigheten, vars övergripande mål är ”att arbeta för att främja alla brottsoffers rättigheter samt uppmärksamma deras behov och intressen.”¹⁴ Brottsofferperspektiv på rätten ger möjlighet att såväl inom forskningen som ute bland praktiker att utveckla nya lärdomar. Framförallt genom att visa på luckor och inkonsekvenser, samt att peka på behov av förändring när så är påkallat.¹⁵

Inom brottsofferrörelsen finns det en praktisk kritik mot behandlingen av brottsoffer inom rättssystemet, samtidigt som det också finns en mer teoretisk kritik mot kriminologins samt rättsvetenskapens intresse för förövaren. Den senare har även kommit inifrån det kriminologiska forskningsfältet.¹⁶ Feministisk forskning har visat på att kriminologin varit en könsblind forskning och feministisk forskning har därför kämpat för att successivt föra in kön i forskningen vilket medfört resultatet att förövare de facto oftast utgörs av män, och i rollen som offer återfinns oftast kvinnor.¹⁷ Viktimologin, läran om brottsoffer, får sägas ha etablerat sig som en vetenskap bland annat med hänsyn till antalet forskningsinsatser och vetenskapliga artiklar publicerade i dess namn.¹⁸

2.1 Våld i nära relationer

Som en utgångspunkt för tillämpningen av kontaktförbudet som skyddsåtgärd kan det vara nödvändigt med insikt om och förståelse för det våld och de hot som kan föreligga mellan människor som står varandra eller har stått varandra nära. Denna typ av våld måste kanske inte nödvändigtvis skilja sig från andra våldsuttryck mellan människor, men med bakgrund av

¹³ Tham, Henrik, *Brottsoffrets uppkomst och framtid*, I: Åkerström, Malin och Sahlin, Ingrid (red), *Det motspänstiga offret*, Studentlitteratur, Lund 2001, s. 23 ff.

¹⁴ <http://www.brottsoffermyndigheten.se/om-oss/organisation/lagar-och-forordningar>

¹⁵ Burman, Monica, *Brottsoffer i straffrätten*, I: Lernestedt, Claes och Tham, Henrik (red.): *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Norstedts Juridik, Stockholm 2011, s. 279.

¹⁶ Niemi, Johanna, *Offerkunskap, offerretorik eller offrets rättigheter?* I: *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Claes Lernestedt & Henrik Tham (red.), Norstedts Juridik, Stockholm, 2011, s. 66.

¹⁷ Niemi, Johanna, *Offerkunskap, offerretorik eller offrets rättigheter?* I: *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Claes Lernestedt & Henrik Tham (red.), Norstedts Juridik, Stockholm, 2011, s. 67.

¹⁸ Sarnecki 2003, s. 398-399.

begreppet närhet, eller nära relation, framträder en situation där våldet möjligen upplevs annorlunda. Således kan detta våld potentiellt skapa en annorlunda typ av offer, som därför agerar under mer eller mindre givna ramar för vad som av offret kan uppfattas som straffbara handlingar. Detta kan för tillämpningen av skyddsåtgärder såsom kontaktförbudet medföra att det blir fråga om att vissa personer bättre stämmer in på den bild som finns i vårt rättsmedvetande av hur ett offer är.

Tänkvärt är den aspekt att de som är utsatta för våld av en partner rentav kan ha svårare att resonera kring våldet i egenskap av brott, i dess begreppsform.¹⁹ Även det faktum att våld i nära relation i en mycket stor del av fallen innebär upprepat våld (nära 80 % av personerna i Brås undersökning hade avseende relationsvåld utsatts vid mer än ett tillfälle)²⁰ gör det till en typ av våld som jag anser vara av största vikt att försöka få ett grepp om för att bättre kunna förebygga. En svårighet som kan ha präglat vissa aspekter av arbetet med brottsoffer kan vara problemet med attityden till brott som sker i nära relation, vilket kan sägas återspeglas redan i förarbeten till lagen. Där stadgas tankegångar som handlar om att det kan finnas en konflikt mellan parterna som i första hand ska försöka lösas på andra sätt än genom ett kontaktförbud.²¹ Det är tänkbart att problemet delvis skulle kunna förklaras av den komplexitet som företeelsen våld i nära relationer kan tänkas stå för i helhet. Nedan avser jag försöka reda ut något om begreppets innebörd.

2.1.1 Definition

Ur ett juridiskt perspektiv, närmare bestämt det straffrättsliga perspektivet, kan mäns våld mot kvinnor i nära relationer definieras utifrån brottsbeskrivningarna för misshandel, olaga hot samt grov kvinnofridskränkning. Det senare brottet infördes efter en lång tids kritik mot att den ”neutrala” straffrätten såg förbi mäns våld mot kvinnor. Dock

¹⁹ *Våld mot kvinnor och män i nära relationer. Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsende*, Brå 2009:12, s. 16.

²⁰ Brå 2009:12, s. 25.

²¹ Prop. 1987/88:137, s. 20.

kvarstår viss kritik mot att använda straffrätten som jämställdhetspolitisk åtgärd på detta sätt. Genom införandet av brottsrubriceringen grov kvinnofridskränkning blev det emellertid möjligt att se redan kriminaliserade gärningar i ett större sammanhang och på så sätt ta hänsyn till just det faktum att våld och annat förövats av en till offret närstående person.²²

Definitionen av relationsvåld har inom ramen för bl.a. studier av Brå tolkats i ett bredare perspektiv, och har omfattat flera olika brottstyper inklusive icke-fysiskt våld. Att slå samman olika brottstyper kan vara befogat då flera av dessa handlingar har relevans när det gäller studier av våld i relationer, om våldet ses som ett kontinuum. Dessutom har det i en del studier krävts ett sådant förfarande för att skapa ett fundament omfattande nog att analysera. I dessa studier har dock anförts att det antal personer som rapporterar utsatthet för relationsvåld i en (allmän eller generell) brottsstudie vanligtvis är lågt.²³

Våld i nära relationer kan omfatta psykiskt, fysiskt och sexuellt våld, eller hot om våld. Nationella Trygghetsundersökningen från 2013 visar att risken att utsättas för våld av närstående är störst för kvinnor. Mer än en tredjedel av misshandelsbrotten mot kvinnor sker av en gärningsperson som är närstående till offret. Majoriteten av gärningspersonerna är män, men det finns också kvinnliga förövare, och våld existerar också i samkönade relationer. Det går inte enligt Brå att identifiera särskilda riskgrupper i samhället för våld i nära relationer, utan det förebyggande arbetet handlar istället om att minska upprepade utsatthet och återfall i brott.²⁴ Enligt min mening så kan detta tyckas vara en lite snäv syn, som inte rymmer de förebyggande möjligheterna genom attitydförändringar och information på ett bredare plan i samhället. Om det förebyggande arbetet i allmänhet, och i synnerhet utifrån riskbedömningar, kommer jag behandla mer utförligt

²² Gunnarsson och Svensson, 2009, s. 84.

²³ Brå 2009:12, s. 21.

²⁴ <http://www.bra.se/bra/forebygga-brott/vald-i-nara-relationer.html>

nedan under avsnittet som behandlar omständigheter rörande förbudspersonen (avsnitt 4).

Våld kan utövas i olika former antingen direkt eller indirekt. Ofta kan flera olika former av våld förekomma samtidigt och vid upprepade tillfällen. Psykiskt våld kan ske i form av direkta och indirekta hot, glåpord, könsord och andra tillmälen. Därtill finns det materiella våldet, såsom att exempelvis sparka in dörrar eller välta omkull möbler. Ekonomiskt våld förekommer också och kan närmast förklaras som ett sätt att lura, undanhålla, utnyttja, neka och stjäla pengar från en partner. Det fysiska våldet utgörs oftast av sparkar och slag, ibland med tillhyggen, försök till kvävning, att knuffa personen nerför trappor och framför bilar. Det sexuella våldet är framförallt våldtäkt och sexuellt utnyttjande i olika former. Weinehall²⁵ beskriver handlingarnas funktion, det vill säga kontrollen, såsom det viktiga, inte handlingarna per se. Det kan ibland räcka med en enstaka våldshandling som sedan medför att en enda blick kan skapa en hotfull stämning.²⁶

När det gäller ansökan om kontaktförbud görs dessa oftast i samband med anmälan om brott, tidigare anmälningar om brott förekommer i drygt nio av tio ansökningar. I ungefär hälften av de kontaktförbudsansökningar som Brå gått igenom förekom grov misshandel, misshandel, våldtäkt eller anmälningar om grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning.²⁷

Det förefaller vara en ganska stor bredd på vad som kan uppfattas som våld i nära relation, vilket kan inbegripa mindre allvarliga gärningar såväl som grovt våld mot person. Intressant blir således hur denna begreppsbildning har betydelse för de rättstillämpande myndigheterna i brottsofferarbetet.

²⁵ Katarina Weinehall, lektor och forskare vid Umeå Universitet inom bl.a. det viktimologiska fältet.

²⁶ Weinehall Katarina, *Mannens våld har ett högt pris – vem betalar?* I: Görel Granström, Ruth Mannelqvist och Katarina Weinehall (red.), *Brottsoffer – ansvar och konsekvenser*. Ett viktimologiskt forskningsseminarium i Umeå den 22 november 2005, Juridiska institutionen Umeå Universitet, s. 131.

²⁷ *Besöksförbud. De berörda och deras erfarenheter*, Brå 2007:2, s. 29-30.

Våld i nära relationer anses vara en typ av brottslighet som är komplicerad att utreda. Detta beror delvis på vad man kan förstå som en historiskt sett tydligt markerad skiljelinje mellan det privata och det offentliga. Våld i nära relationer har tidigare ansetts vara något som det offentliga inte ska ha synpunkter på. Denna typ av våld är dessutom något som oftast utövas i enskildhet inom hemmets väggar, vilket givetvis torde medföra en del bevisvårigheter. Därtill kan brottsoffren ofta ha svårt att ge detaljerade och preciserade beskrivningar av händelser och tidpunkter, och söker sällan vård för eventuella skador vilket innebär att dokumentationer som exempelvis läkarjournaler sällan finns att tillgå.²⁸ Brottsutredningens krav på precision av tid och plats, samt frågor från rättsväsendet som aktualiserar offrets (o)förmåga att beskriva incidenter eller gärningar inom ramen för brottsdiskursen, är något jag kommer förklara och problematisera något i avsnitten nedan.

2.1.2 Kvinnor och män och vedertagen rollfördelning inom ramen för definitionen

Är det motiverat att tala om mäns våld mot kvinnor, tidigare benämns som kvinnomisshandel,²⁹ när man pratar om våld i nära relationer och i en kontext där kontaktförbud kan aktualiseras? Jag kan förstå att det ur forskningssynpunkt kan vara tvivelaktigt att använda de två synsätten synonymt, vilket förklaras av genomgången nedan.

Ur en relationsvåldskontext är kvinnor visserligen överrepresenterade i kategorin brottsoffer.³⁰ Brå-rapporten från 2009³¹ ska ha försökt fylla den kunskapslucka som funnits avseende en representativ svensk studie om våld i nära relationer, där både män och kvinnor studeras som eventuella offer

²⁸ Larsson, Monica, *Straffmätning vid våld i nära relationer*, I: Görel Granström, Ruth Mannelqvist och Katarina Weinehall (red.), *Brottsoffer – ansvar och konsekvenser*. Ett viktologiskt forskningsseminarium i Umeå den 22 november 2005, Juridiska institutionen Umeå Universitet, s. 88.

²⁹ Gunnarsson och Svensson, 2009, s. 84.

³⁰ Hradilova Selin, Klara och Westlund, Olle, *Brottsoffers kontakter med rättsväsendet – kvinnor och män utsatta för relationsvåld berättar I: Claes Lernestedt & Henrik Tham* (red.) *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Norstedts Juridik, Visby 2011, s. 81.

³¹ Brå 2009:12 *Våld mot kvinnor och män i nära relationer - Våldets karaktär och offrens erfarenheter av rättsväsendet*.

och/eller förövare. Nordiska studier avseende relationsvåld ska också ha pekat på att det är en relativt liten skillnad mellan könen vad gäller utsatthet för relationsvåld, samt att män rapporterar utsatthet för relationsvåld i samma utsträckning som kvinnor.³²

Det är dock svårt att förneka den struktur som finns, eftersom kvinnor framstår som särskilt hårt drabbade av denna typ av brott och utsatthet³³ och de flesta studier av just relationsvåld definierar våldet som mäns våld mot kvinnor. Den förklaring som ges till nämnda studiers resultat är att resultaten dels beror på studiens kontext och dels på sättet av formulera frågan. När det gäller studier av våld eller brott har kvinnor oftare än män visat sig vara utsatta för relationsvåld. De studier där brännpunkten istället utgörs av konflikter visar däremot att det är en ganska liten skillnad mellan kvinnors och mäns utsatthet för relationsvåld. Det tycks dock som att relationsvåld i dessa studier blir fråga om två olika typer av våld. Våld mot kvinnor tenderar vara mer upprepat, grövre och leder till fler negativa konsekvenser för den som drabbas. Med denna bakgrund kan det sålunda tyvärr anses relevant att ännu diskutera relationsvåld som mäns våld mot kvinnor.³⁴ Självfallet bör inte andra konstellationer utelämnas för den sakens skull, utan det rör sig snarare om att man får avgränsa utifrån bl.a. de olika definitionerna eller nivåerna av relationsvåldsfrågan (konflikt respektive våld/brott).

Trots att man kan konstatera att de flesta offer för relationsvåld, i synnerhet det grövre och upprepade våldet, är kvinnor så har vissa forskare framhållit problematiken kring att kunskap och forskning föregåtts av ett tänkande som kännetecknats av vedertagna bilder av typiska våldsoffer och typiska gärningspersoner. Detta torde ha betydelse för den statistik som finns, då brottsoffersynen kan medföra att det för vissa offer finns hinder både inför att söka samt att erhålla hjälp av samhällets institutioner, däribland

³² Hradilova Selin, Klara och Westlund, Olle, *Brottsoffers kontakter med rättsväsendet – kvinnor och män utsatta för relationsvåld berättar I*: Claes Lernestedt & Henrik Tham (red.) *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Norstedts Juridik, Visby 2011, s. 83.

³³ Vilket bl.a. framkommer av Brå 2009:12.

³⁴ Brå 2009:12, s. 6.

rättsväsendet.³⁵ En annan potentiellt viktig synvinkel, är att det trots allt kan anses tveksamt att beröra kvinnors våld mot män i samband med en analys av det systematiska och ofta grova (dödliga) våld som män utsatt kvinnor för oavsett tidsepok eller kulturell kontext. Att föra en bredare konstruktiv diskussion gällande de olika sidor av våld i nära relationer som kan finnas är nog en viktig aspekt för att komma vidare med brottsofferarbetet. Den gemensamma nämnaren i de studier som gjorts pekar på att det parallellt med den strukturella skevheten och ett antal olikheter, är att närhet föder konflikter och att många konflikter mynnar ut i någon form av våld.³⁶

2.1.3 Faktorer: individuella, strukturella, samt livsstilsrelaterade

Kvinnor och ensamstående föräldrar har visat sig vara två särskilt utsatta grupper, vilket skulle kunna indikera att könsmaktperspektivet är relevant när det gäller relationsvåld. Brå har betonat att strukturella förklaringar till våld i nära relationer dock inte är det enda som bör beaktas. Även individuella och livsstilsrelaterade omständigheter påverkar. Sålunda får våld i nära relationer förstås som en samverkan mellan flera faktorer, där könsmakten är en av flera dimensioner.³⁷ Att så många kvinnor drabbas bör alltså ses med bakgrund av både strukturer och individer. Med förklaringen att människor riskerar att fastna i rollen som undertryckta motiveras även vikten av att studera livsstilsrelaterade faktorer.³⁸ Viktimisering, det förlopp som medför att vissa kategorier av människor görs till offer, står sålunda i kontrast till det synsätt som istället tolkar skadorna i relationella eller interaktionella termer.³⁹ Slutsatser av en studie som gjorts på kontaktförbudsärenden i USA visade att kvinnor, som vände sig till rättshjälpsbyråer för att ansöka om kontaktförbud, stod för ett relationellt synsätt på sina upplevelser. Rättshjälpsbyråerna å sin sida ”omvandlade”

³⁵Hradilova Selin, Klara och Westlund, Olle, *Brottsoffers kontakter med rättsväsendet – kvinnor och män utsatta för relationsvåld berättar* I: Claes Lernestedt & Henrik Tham (red.) *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Norstedts Juridik, Visby 2011, s. 81.

³⁶Ibid, s. 82.

³⁷Brå 2009:12, s. 7.

³⁸Ibid, s. 11.

³⁹Emerson, M. Robert, *Konstruktionen av grovt våld och våldsoffer – Att framställa ett besöksförbud*, I: Åkerström, Malin (red.), *Kriminalitet Kultur Kontroll – en antologi*, Carlsson Bokförlag, Stockholm, 1996, s. 45-46.

kvinnornas berättelser till ett offerparadigm.⁴⁰ Syftet med undersökningen var att se hur våld framställs på ett juridiskt adekvat sätt.⁴¹ Detta kan jämföras med bl.a. en svensk studie som nämner upplevelsen av att polisen är ”gatekeeper”, dvs. i egenskap av rättsväsendets representanter uppfattas polisen ha makt och rätt att fastställa vad som är brott och vem som är brottsutsatt.⁴²

2.1.4 ”Särskilda omständigheter”, samt något om trakasserier och dess gråzon

Kontaktförbudslagen kommer att presenteras mer överskådligt i avsnitt 3. Här har jag valt ett utdrag ur lagen som speglar de svåra avvägningar som måste göras för att erhålla ett kontaktförbud. Enligt kontaktförbudslagen får kontaktförbud meddelas:

”... om det på grund av *särskilda omständigheter* finns risk för att den mot vilken förbudet avses gälla kommer att begå brott mot, förfölja eller allvarligt *trakassera* den som förbudet avses skydda.” (mina kursiveringar)⁴³

Enligt lagen om kontaktförbud så avser reglerna brott som riktas mot persons liv, hälsa, frihet eller frid.⁴⁴ Sådana brott utgörs framförallt av misshandel och olaga hot, men även sexuella övergrepp eller rån, eller brott mot tredje man, såsom mot en före detta sambo, make, maka eller partner. Viktigt är att även tidigare trakasserier mot den andra personen, som dock inte överskridit gränsen för det straffbara området, kan tänkas utgöra en sådan särskild omständighet som ska läggas till grund för riskbedömningen.⁴⁵ Den avvägning som ska göras av beslutsfattande åklagare är viktig, då åklagaren ska värdera risken för framtida gärningar

⁴⁰ Emerson, M. Robert, *Konstruktionen av grovt våld och våldsoffer – Att framställa ett besöksförbud*, I: Åkerström, Malin (red.), *Kriminalitet Kultur Kontroll – en antologi*, Carlsson Bokförlag, Stockholm, 1996, s. 46.

⁴¹ *Ibid*, s. 33.

⁴² Sahlin, Ingrid, *Brottsoffret och polisen*, I: Lernestedt, Claes och Tham, Henrik (red.), *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Norstedts Juridik, Stockholm 2011, s. 106.

⁴³ Kontaktförbudslagen 1 § 2 st.

⁴⁴ Kontaktförbudslagen 1 § 2 st.

⁴⁵ Kontaktförbudslagen 1 § 2 st., samt lagkommentar i Karnov.

baserat på vad som tidigare förekommit, men även baserat på hur stor hotbild polisen kan ha förmedlat⁴⁶ inför kontaktförbudsprövningen. Dessa faktorer kan således utgöra indikation på att ”särskilda omständigheter” är för handen. I detta avseende kan det eventuellt spela stor roll hur allvarlig den tidiga gärningen är, samt om tidigare brott skett en eller flera gånger.⁴⁷

För att förstå begreppet trakasserier i förhållande till kontaktförbud får ledning sökas i förarbeten till lagen. Trakasserier tolkas då som icke lagstridiga gärningar som ändock utgörs av ”situationer som kan utveckla sig i farlig riktning”.⁴⁸ I motiven finns viss definition av begreppet trakasserier. Allvarliga trakasserier förstås som exempelvis upprepade samt mycket aggressiva uttalanden. Dessa aggressiva uttalanden behöver dock inte vara av straffrättslig karaktär. Allvarliga trakasserier kan också avse ett beteende som ”allmänt sätt är ägnat att skrämja den som utsätts för det.”⁴⁹ Trakasserier ligger också nära begreppet förföljelse, det senare således när någon på ett påträngande eller besvärande sätt söker kontakt med en person mot den senares vilja. I motiven beskrivs i gränsdragningen mellan förföljelse och trakasserier en lindrigare variant av trakasserier, som sålunda inte ska anses utgöra förföljelse. Dessa trakasserier är istället ett beteende som snarast ska syfta till att skrämja eller besvära den person som är utsatt utan att nödvändigtvis ta direkt kontakt med personen. Enligt motiven kan det röra sig om att någon sålunda utan att ta kontakt, mer eller mindre regelbundet följer efter en person eller väntar utanför dennes bostad eller arbetsplats.⁵⁰

2.2 Teorin om idealiska offer

Brottsoffermyndigheten hänvisar till denna teori med bakgrund av att det finns en risk för att de som inte faller inom ramen för denna kategori, inte

⁴⁶ Enligt länsansvarig för brottsoffersamordningen, Skåne.

⁴⁷ *Kontaktförbud – en handbok*. Åklagarmyndigheten. Utvecklingscentrum Göteborg, september 2011, s. 23.

⁴⁸ Prop. 1987/88:137, s. 15.

⁴⁹ Åklagarmyndigheten 2011, s. 19, samt prop. 1987/88:137, s. 20.

⁵⁰ Prop. 1987/88:137, s. 20.

får den hjälp de behöver.⁵¹ Kriminologen Nils Christie åsyftade med begreppet idealiskt offer en person eller en kategori individer som när de drabbas av brott lättast får fullständig och legitim status som offer.⁵² Vid tiden för teorins tillkomst ansågs inte gifta kvinnor ha status som idealiska offer. Bråk inom äktenskapet kallades ofta för ”lägenhetsbråk”,⁵³ vilket för tankarna till att det under lång tid ansågs vara en privat angelägenhet vad som skedde mellan gifta makar eller sammanboende (så länge det inte störde ordningen vill säga). Enligt min mening finns det möjligen tendenser till att denna typ av tankar lever kvar och kan ha präglat just en del relationsvåldsärenden. Christies teori bygger på att idealiska offer samt förövare har följande egenskaper⁵⁴:

1. Offret är svagt, varför sjuka, gamla eller barn passar bra som idealiska offer.
2. Offret bedriver ett respektabelt projekt (Christies exempel är den gamla damen som tar hand om sin sjuka syster).
3. Offret befinner sig på en plats som är oklanderlig, exempelvis på gatan under dagtid, då brottet sker.
4. Gärningsmannen är stor och ond.
5. Gärningsmannen är okänd och har ingen relation till offret.

Punkterna 4 respektive 5 är således egenskaper som är kopplade till förövaren. Under avsnitt 4 utvecklas detta ytterligare. En del av Christies resonemang tangerar även problematiken kring att när kvinnor väl erhåller fullständig status som idealiska offer, försvagas samtidigt deras trovärdighet avseende offerstatusanspråket genom deras parallella väg mot oberoende.⁵⁵ Med detta resonemang vill Christie synliggöra ett viktigt kriterium för status som idealiskt offer: personen måste vara tillräckligt stark för att bli hörd eller våga tala, på samma gång som personen måste vara tillräckligt svag för

⁵¹ <http://www.brottsoffermyndigheten.se/om-oss/brottsofferkunskap/ideala-brottsoffer>

⁵² Christie, Nils, *Det idealiska offret*, I: Åkerström, Malin och Sahlin, Ingrid (red), *Det motpänstiga offret*, Studentlitteratur, Lund 2001, s. 47.

⁵³ *Ibid*, s. 49.

⁵⁴ *Ibid*, s. 48.

⁵⁵ Christie, I: Åkerström 2001, s. 50.

att inte bli ett hot mot andra intressen.⁵⁶ Detta är onekligen ett paradoxalt kriterium, vilket även Christie troligtvis ansåg vara problematiskt. Vidare tydliggör detta också de underliggande förutsättningar om autonomi som till viss del kan krävas av de brottsoffer som rättsväsendet möter. Burman⁵⁷ uppfattar därtill att föreställningen om det ideala offret innebär en syn på offret som någon som inte känner vrede och aggression mot förövaren. Hon framhåller att viktimologer har visat att aggressionskänslor är lika vanligt förekommande som känslor av rädsla och depression.⁵⁸

2.3 Män eller (endast?) kvinnor i offerrollen

Det har även framhävts att män kan ha svårare att relatera till sina erfarenheter i termer av viktimisering och brott. Den allmänna brottsofferdiskursen underlättar troligen för utsatta kvinnor att berätta om utsatthet för brott jämfört med utsatta män. Relationsvåld utgörs dock av ett känsligt område för alla, med flertalet faktorer som kan göra det komplicerat att redogöra för. Att berätta om pågående relationsvåld tycks därtill vara svårare än att berätta om trakasserier av en person i en tidigare relation.⁵⁹ Brottsofferdiskursen har annars i allmänhet utgått från att den generella rädslan för brott implicerar brott som begås på en offentlig plats av en främmande person, vilket är ett scenario som står i direkt motsatsförhållande till relationsvåld, som ofta sker i hemmet av den egna partnern.⁶⁰ Teorin om det idealiska offret, vilket kräver en idealisk gärningsperson, kan således innebära att relationsvåldsoffer måste alienera sig från sin (tidigare) partner, för att själva passa in i den förväntade rollen som offer. Detta kommer jag utveckla något ytterligare under avsnitt 4.

⁵⁶ Ibid, s. 51.

⁵⁷ Burman, Monica, Universitetslektor i rättsvetenskap, Umeå Universitet.

⁵⁸ Burman, Monica, *Brottsoffer i straffrätten*, I: Lernstedt, Claes och Tham, Henrik (red.): *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Norstedts Juridik, Stockholm 2011, s. 287.

⁵⁹ Brå 2009:12, s. 20.

⁶⁰ Ibid, s. 31.

2.4 Normaliseringsprocessen

För att närmare belysa svårigheten med våld i nära relationer kan från ett genusrättsvetenskapligt perspektiv den s.k. normaliseringsprocessen⁶¹ appliceras på denna typ av våld. Vid införandet av besöksförbud i gemensam bostad⁶² hänvisade regeringen till forskning om utsatta kvinnor och lyfte särskilt fram normaliseringsprocessen som förklaringsmodell för att många kvinnor inte på egen hand ansågs ha kraft att bryta upp ur ett destruktivt förhållande.⁶³ Lundgren⁶⁴ har beskrivit våldets normaliseringsprocess som en nedbrytningsprocess för den som utsätts för våldet. Våldsanvändningen kan successivt bli mer omfattande och sålunda utvecklas till ett ” normalt ” tillstånd.⁶⁵ Normaliseringsprocessen är särskilt riktad som analys av hur våldet kan stabiliseras och vidmakthållas i nära relationer. Lundgren vänder sig emot det hon menar är den rådande tendensen; att fastna i inskolade motiveringar till ” varför ” vissa isolerade händelser kan ske.⁶⁶ Våldets orsaker är enligt henne inget endimensionellt fenomen som går att överblicka enligt det gängse sättet att resonera i det hon anser är vår orsakorienterade kultur, där synsättet bygger på individualpsykologiska och systemteoretiska förklaringsätt, såväl som hänvisningar till social utslagenhet. De allmänt utbredda förklaringsmodellerna individualiserar och privatiserar våldet, samt undgår kopplingen mellan den ” normale vanlige mannen ” och ” våldsmannen ”, men även mellan kvinnan och parförhållandet, varför processperspektivet behövs.⁶⁷

Det Lundgren kritiserar är åtskiljandets diskurs, som med sina funktionella sanningar har fått starkt fäste i samt företräde enligt flera områden i samhället. Juridiken, psykiatrin och kriminologin omnämns, där de senare

⁶¹ Lundgren Eva, *Våldets normaliseringsprocess*, ROKS, Linköping 2004, s. 21.

⁶² Numera kontaktförbud i gemensam bostad, kontaktförbudslagen 1 a §.

⁶³ Prop. 2002/03:70, s. 30.

⁶⁴ Lundgren, Eva, professor i sociologi, Uppsala Universitet.

⁶⁵ Lundgren 2004, s. 13.

⁶⁶ *Ibid*, s. 14.

⁶⁷ *Ibid*, s. 15.

står för synen på att avvikande beteende och personlighet medför slutsatsen att vissa kriterier kan ställas upp som åtskiljer dessa personer från de normala och friska. I samband med detta menar Lundgren att det finns en myt kring den misshandlade kvinnan, vilken upprätthålls genom den strikta uppdelningen mellan normalitet och avvikelse. Bilden av den helt sönderslagna kvinnan, med tydliga tecken på yttre våld, exkluderar således andra former av psykiskt, sexuellt och fysiskt våld, och medför i förlängningen att många kvinnor kanske inte känner igen sig och inte möts av förståelse när de försöker redogöra för sin utsatthet.⁶⁸

Normaliseringsprocessen får således i detta sammanhang, i samband med kontaktförbudsärenden, enligt mig förstås som en möjlig förklaringsmodell till varför utredningen av relationsvåld och framgången i dessa ärenden stundtals låter sig dröja.

2.5 Positionering i straffrätten

I en artikel argumenterar Burman för en förändrad individsyn i straffrätten; hon förhåller sig kritisk till den klassiska liberala straffrättsideologin, vars främsta syfte är att värna individens negativa frihet. Det menar Burman medför ett behov av att freda individen från såväl staten som kollektivet.⁶⁹ I den klassiska liberala straffrätten finns inte brottsoffret representerat i någon större utsträckning, om ens alls. Enligt Burman finns det endast två aktörer; staten, och individen i egenskap av potentiell gärningsman.⁷⁰ Brottsoffret, om det alls uppmärksammas i den liberala diskursen, positioneras enligt Burman på två sätt.

Första positionen gör brottsoffret till en individ på samma ”sida” som gärningsmannen i konflikten med staten och kollektivet. Den mest angelägna frågan formuleras såsom för gärningsmannen; att straffrätten inte får förtrycka brottsoffrets rätt till självbestämmande (i förhållande till

⁶⁸ Lundgren 2004, s. 96-97.

⁶⁹ Burman, Monica, *Brottsoffer i straffrätten*, I: Lernestedt, Claes och Tham, Henrik (red.): *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Norstedts Juridik, Stockholm 2011, s. 280.

⁷⁰ *Ibid*, s. 280.

staten). Vad straffrätten således bortser ifrån är enligt Burman brottsoffrets rätt till självbestämmande i förhållande till andra människor.⁷¹ Andra positionen gör brottsoffret till en aktör på den ”farliga” sidan jämte staten och kollektivet. Denna andra position kan ta sig uttryck genom två olika varianter. För det första genom att brottsoffret placeras på individnivå och brottet ses som en i grund och botten privat konflikt mellan två individer, en konflikt som staten intervenerar i. För det andra positioneras brottsoffret på den ”farliga” sidan genom att brottsoffrets intressen formuleras som ett kollektivt (grupp)intresse. Problemet utifrån den liberala ideologin är således relationen mellan individ och samhälle/kollektiv, eftersom den senare inte anses vara legitima bärare av intressen som kan skyddas av straffrätten, eftersom detta skulle inverka på den negativa friheten (sålunda fråntas individen i förlängningen sin handlingsfrihet).⁷²

Den positionering där brottet ses som en i grund och botten privat konflikt mellan två individer, görs enligt den liberala straffrättsdiskursen med utgångspunkt i att brottsoffer och gärningsman är två jämlika individer i konflikt. Att vidta åtgärder i brottsoffrets intressen kan således rubba denna antagna jämvikt, eftersom brottsoffret ses som skyddat av staten på ett sätt som innebär en balansförflyttning som försätter gärningsmannen i underläge.⁷³ I variant nummer två i Burmans argumentation innebär det att om brottsoffrets, dvs. kollektivets intressen, skyddas genom kriminalisering anses individen (såväl gärningsman som brottsoffer) bli påbjuden en viss åsikt gällande vad som är gott och fråntagen sin handlingsfrihet.⁷⁴

Enligt min mening tydliggörs problemet när Burman konkluderar att det finns ett konfliktperspektiv inom straffrätten som medför att om hänsyn tas till brottsoffrets erfarenheter, situation eller behov, innebär detta i princip automatiskt en försämring för individens position som potentiell gärningsman. Det Burman sålunda främst vänder sig mot är de

⁷¹Burman, I: Lernestedt och Tham 2011, s. 281.

⁷²Ibid, s. 281-282.

⁷³Ibid, s. 281.

⁷⁴Ibid, s. 282.

generaliserande tendenser som hon menar finns i det liberala resonemanget.⁷⁵

⁷⁵ Burman, I: Lernestedt och Tham 2011, s. 282.

3 Lagen om kontaktförbud

3.1 Allmänt om bestämmelserna

Kontaktförbudet är en av flera skyddsåtgärder i svensk rätt,⁷⁶ vilken har sin motsvarighet i de flesta andra länders rättssystem, såväl civilt som straffrättsligt. I kontaktförbudslagen stadgas inledningsvis:

”Enligt denna lag får förbud meddelas för en person att besöka eller på annat sätt ta kontakt med en annan person eller att följa efter denna person (kontaktförbud).”⁷⁷

Enligt kontaktförbudslagen får kontaktförbud meddelas:

”... om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den mot vilken förbudet avses gälla kommer att begå brott mot, förfölja eller allvarligt trakassera den som förbudet avses skydda. Vid bedömningen av om det finns en sådan risk ska det särskilt beaktas om den mot vilken förbudet avses gälla har begått brott mot någon persons liv, hälsa, frihet eller frid.”⁷⁸

För att meddela kontaktförbud krävs även att skälen för kontaktförbudet uppväger det ”intrång eller men i övrigt som förbudet innebär för den mot vilken förbudet avses gälla.”⁷⁹ Det görs också undantag för kontakter som ”med hänsyn till särskilda omständigheter är uppenbart befogade.”⁸⁰

⁷⁶ Bland andra skyddsåtgärder kan nämnas: sekretessmarkering (för att skydda personuppgifter), kvarskrivning (personens adress kvarstår trots att personen flyttat), samt fingerade personuppgifter (enligt lag (1991:483) om fingerade personuppgifter). Polisen har även larmtelefon för den utsatte, samt kan erbjuda kontaktperson med möjlighet till informations- och säkerhetssamtal (se: <http://polisen.se/Om-polisen/Sa-arbetar-Polisen/Skydd-for-hotade/>)

⁷⁷ Kontaktförbudslagen 1 § 1 st.

⁷⁸ Kontaktförbudslagen 1 § 2 st. Om rekvisitet ”särskilda omständigheter” i denna bestämmelse har jag redogjort ytterligare i avsnitt 2.1.4 ovan.

⁷⁹ Kontaktförbudslagen 1 § 3 st.

⁸⁰ Kontaktförbudslagen 1 § 4 st.

Förbud som meddelas enligt 1 § kallas *ordinärt kontaktförbud*, och är det vanligaste förbudet⁸¹ som primärt avser förbud mot kontakt eller förföljelse. Utöver det ordinära förbudet finns också möjlighet att utfärda *kontaktförbud avseende gemensam bostad* enligt 1 a §, samt ett så kallat *utvidgat* respektive *särskilt utvidgat kontaktförbud* enligt 2 § 1 st. respektive 2 § 2 st. Dessa förbud är knutna till ett angivet geografiskt område eller plats, exempelvis någons bostad eller arbetsplats.⁸² Ett särskilt utvidgat kontaktförbud ska också förenas med villkor om elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl emot det, vilket stadgas i 2 § 3 st. kontaktförbudslagen. För det utvidgade kontaktförbudet i 2 § 1 st., är syftet främst att komplettera ett ordinärt kontaktförbud när detta visat sig vara otillräckligt. Det är dock tillåtet att meddela utvidgat kontaktförbud redan i det inledande skedet.⁸³ En del av tanken med lagen är att den ska bygga på en gradvis stigande omfattning av ingripandenivån. Det innebär följaktligen också att den som överträtt ett utvidgat kontaktförbud ska kunna meddelas särskilt utvidgat kontaktförbud. Lindrigare överträdelser torde dock enligt lagstiftaren inte vanligtvis kunna leda till denna upptrappning.⁸⁴

För kontaktförbud avseende gemensam bostad respektive det särskilt utvidgade kontaktförbudet gäller angående proportionalitetsbedömningen att skälen ska väga väsentligt tyngre än det intrång som det innebär för förbudspersonen.⁸⁵

Kontaktförbud ska endast meddelas för viss tid och gäller omedelbart om inget annat bestämts. Förbudet får även med vissa restriktioner, bl.a. för förbud avseende gemensam bostad, förlängas med högst ett år i taget.⁸⁶ Överträdelser av kontaktförbud regleras i 24 § kontaktförbudslagen, som stadgar att den som bryter mot ett kontaktförbud döms till böter eller fängelse i högst ett år, men som också stadgar att ringa fall leder till

⁸¹ Vilket bl.a. framgår av min studie nedan under avsnitt 5.

⁸² Lagkommentar i Karnov, till kontaktförbudslagen 2 § 1 st.

⁸³ Lagkommentar i Karnov, till kontaktförbudslagen 2 § 1 st.

⁸⁴ Prop. 2010/11:45, s. 50.

⁸⁵ Kontaktförbudslagen 1 a § 2 st. 1 p, samt 2 § sista st.

⁸⁶ Kontaktförbudslagen 4 §.

ansvarsfrihet. Sedan den 1 juli 2013⁸⁷ utgör överträdelsebrottet en del av rubriceringen grov kvinnofridskränkning.⁸⁸

3.2 Överträdelser av kontaktförbud

När kontaktförbud beviljats genom åklagares beslut, och detta inte har prövats av rätten, alternativt om rätten har fastställt åklagarens beslut, är det straffbart att inte åtgärda beslutet. Emellertid blir det i praktiken skillnad mellan olika överträdelser, eftersom de överträdelser som kan anses som ringa inte ska medföra straffansvar.⁸⁹ Att avgöra vad som är en överträdelse har ansetts vara tämligen okomplicerat egentligen, men gråzoner finns. Bland annat kan förmildrande omständigheter vid själva överträdelsen eller överträdelserna medföra att åklagaren således inte betraktar händelsen som en överträdelse alls.⁹⁰ Beroende på hur åklagare tolkar lagtexten och förhåller sig till det specifika i varje unikt fall, så kan det finnas utrymme för en del personliga värderingar, vilket kan påverka tolkning och tillämpning av denna bestämmelse.⁹¹

En överträdelse enligt 24 § i kontaktförbudslagen anses vara en överträdelse av en påbjuden ordning, och har i formell mening därför inte skyddspersonen i fokus. Sålunda krävs utöver överträdelsen ingen ytterligare kriminaliserad gärning eller liknande för att en överträdelse i lagens mening ska aktualiseras. Inte heller måste skyddspersonen vara medveten om överträdelsen för att den ska räknas som straffbar.⁹² Detta kan kontrasteras med att en del skyddspersoner känt sig tvungna att försöka övertyga domstolen om sitt lidande i och med överträdelsen, trots att skyddspersonerna trots att detta lidande var underförstått i och med

⁸⁷ SFS 2013:367 Lag om ändring i brottsbalken.

⁸⁸ BrB 4 kap. 4 a §.

⁸⁹ Kontaktförbudslagen 24 § 2 st.

⁹⁰ Nilsson, Anna och Aitattaleb Saadia, *Besöksförbud i Norden. En studie av ländernas lagstiftningar och tillämpning*, Nordiska Ministerrådet, Köpenhamn 2009, TemaNord 2009:539, s. 73-74.

⁹¹ *Ibid*, s. 75.

⁹² Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid*, s. 80

kriminaliseringen av överträdelsen.⁹³ Det får nog anses som ovanligt att inte skyddspersonen är medveten om överträdelsen. Troligen är också överträdelse av kontaktförbud allt som oftast kombinerat med andra straffbara gärningar⁹⁴ oaktat att detta sålunda inte är något krav för att aktualisera själva bestämmelsen om överträdelse. Överträdelse av kontaktförbud skulle kunna anses som en annorlunda typ av brott, eftersom lagrummet kan bli tillämpligt avseende handlingar som generellt sett inte är olagliga, samt att olagligheten avseende handlingarna endast rör en specifik konstellation av individer.⁹⁵

Straffskalan för överträdelse av (besöks-)förbud var ursprungligen böter eller fängelse i högst sex månader.⁹⁶ Idag är straffmaximum fängelse i högst ett år.⁹⁷ I förarbetena till ändringen uttalades att böter bör bli påföljd i normalfallen, men att regeln kan aktualisera sådana allvarliga överträdelser då straffvärdet är mer än fängelse i sex månader. Exempelvis framhölls situationen då frekventa överträdelser sker, vilka innehåller ”starka inslag av passivt hot.”⁹⁸ Höjt straffmaximum möjliggör också att avbryta flera allvarliga överträdelser eftersom det blir möjligt att häkta den som överträder förbudet.⁹⁹ Bland den främsta kritiken gällande överträdelser av kontaktförbud har såväl idag som tidigare i kontaktförbudets historia varit att samhällets reaktion på överträdelserna varit för svag.¹⁰⁰ Denna reaktion reflekterar troligen det faktum att en del överträdelser på förhand ansetts som objektivt befogade kontakter och därmed kanske inte ens lett till åtal, samt att en del överträdelser i domstol bedömts som ringa och således inte

⁹³ Sahlin, Ingrid, Constructing Victims and Villains: Unintended Outcomes of Contact Prohibition Orders, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* ISSN 1404-3858, Vol 5 2004, s. 99.

⁹⁴ Jfr SOU 1998:40, s. 104, då över 80 % av de som dömdes för överträdelser dömdes för andra brott samtidigt, vilket kan indikera att andra gärningar begåtts samtidigt som överträdelsen gjorts.

⁹⁵ Sahlin 2004, s. 87.

⁹⁶ Prop. 2002/03:70 *Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer*, s. 52.

⁹⁷ Kontaktförbudslagen 24 § 1 st.

⁹⁸ Prop. 2002/03:70, s. 52.

⁹⁹ Se RB 24 kap. 1 § som bl.a. stadgar att det för häktning krävs att det för brottet är föreskrivet fängelse ett år eller däröver.

¹⁰⁰ SOU 1998:40 *Brottsoffer. Vad har gjorts? Vad bör göras?* s. 106.

medför straffansvar. Detta trots att den utsatta personen kan ha upplevt överträdelsen i båda fall som ett övertramp och ett intrång.

3.2.1 Befogad kontakt – ej att anse som överträdelse

Om det objektivt sett rör sig om en klart befogad kontakt mellan parterna, ska det ej anses som en överträdelse. Exempelvis anförde departementschefen i motiven sådana påträffanden vilka sker oplanerat, såsom ”att båda råkar åka med samma buss eller gå på samma teaterföreställning.” Annorlunda ser man dock på fall där den som ålagts förbudet utnyttjar ett sådant oplanerat tillfälle för att aktivt söka kontakt med den skyddsvärda personen.¹⁰¹ Gemensamma barn och kontakten med dem räknas också som en av lagens uppenbart befogade kontakter, vilka undantas ansvar,¹⁰² men det krävs att barnen exempelvis insjuknar akut.¹⁰³ Svårigheter med detta har dock framkommit i intervjuer med skyddspersoner som upplevt att partnern använt barnen som skäl för att således kunna ta vad som uppfattas som en legitim kontakt med skyddspersonen.¹⁰⁴

3.2.2 Internationell studie gällande hantering av överträdelser och dess påverkan avseende kontaktförbudets brottsförebyggande effekt

Artikelförfattarna i en internationell litteraturstudie framhåller att många har hypotetiserat att rättsväsendets svar på överträdelser av kontaktförbud (såsom intervention vid tidpunkten för gärningen i form av häktning, eller åtminstone åtal för brottet) kan spela en viktig roll. Framförallt för den sammantagna effektiviteten för kontaktförbud i att minska risken för att bli utsatt för brott på nytt. Det författarna därpå konstaterar är dock att denna hypotes inte utvärderats på ett systematiskt sätt.¹⁰⁵ Förekomsten av

¹⁰¹ Prop. 1987/88:137, s. 15.

¹⁰² Karnovkommentar till kontaktförbudslagen 1 § 4 st.

¹⁰³ Prop. 1987/88:137, s. 42.

¹⁰⁴ SOU 1998:40, s. 105.

¹⁰⁵ Benitez, T. Christopher MD, McNiel, E. Dale PhD, Binder, L. Renée MD, *Do protection orders protect?* J Am Acad Psychiatry Law 2010 nummer 38, s. 384.

överträdelser, frekvensen av dessa, är det mest utbredda rapporterade måttet på kontaktförbudens effektivitet.¹⁰⁶ Ett av artikelns rön var att kvinnor med permanenta kontaktförbud hade betydligt lägre risk för att bli utsatta för fysiska övergrepp jämfört med de kvinnor som inte hade kontaktförbud.¹⁰⁷ I Sverige får detta jämföras med att kontaktförbud ska meddelas för viss tid, samt maximum ett år (för särskilt utvidgat kontaktförbud gäller maximum sex månader).¹⁰⁸ Även om det råder kontrovers gällande förbudens effektivitet, visar tillgänglig forskning stöd för slutsatsen att kontaktförbuden är förknippade med minskad risk för våld mot offret.¹⁰⁹

3.2.3 Domstolspraxis avseende överträdelser – ringa överträdelse medför ej ansvar

NJA 2007 s. 675

I detta fall prövades delvis frågan om ansvarsfrihet på grund av en invändning att beslutet om besöksförbud saknade laglig grund. Hovrättens beslut att ej bevilja prövningstillstånd, samt tingsrättens dom avseende påföljd bestämd till lägsta möjliga antal dagsböter stod därför fast enligt HD. Åklagaren åtalade den tilltalade för elva fall av överträdelser av ett då utfärdat besöksförbud, men tingsrätten ogillade nio av dem. De överträdelser som ansågs styrkta var dels ett fall där den tilltalade, väl medveten om besöksförbudet, under en lång tid uppehållit sig mitt emot målsägandens butik, på andra sidan gatan. Vittnesförhör där uppgifter framkommit som var i kontrast med det som tilltalade uppgivit medförde att denna överträdelse enligt tingsrätten ansågs styrkt. Vidare ansågs åtalet styrkt avseende en överträdelse som skett genom att den tilltalade befunnit sig i det bostadsområde som målsäganden bodde i, dels eftersom den tilltalades förklaring till varför hon befunnit sig i området inte varit trovärdig med bakgrund av att hon kände till att målsäganden bodde där, samt att ett vittne sett att den tilltalade besökt innergården till målsägandens bostad, samt gått förbi nedanför lägenheten och tittat upp mot lägenhetens

¹⁰⁶ Benitez m.fl. 2010, s. 377.

¹⁰⁷ Ibid, s. 381.

¹⁰⁸ Kontaktförbudslagen 4 §.

¹⁰⁹ Benitez m.fl. 2010, s. 385.

fönster. Överträdelsena ansågs dock inte vara av allvarlig art¹¹⁰ vilket anfördes utan någon närmare motivering.

RH 1993:24

Ett annat fall som tydligare belyser de faktorer som avgjort att överträdelsen skulle anses som ringa är ett hovrättsfall där åklagaren i tingsrätten anför att den tilltalade Tomas A. brutit mot utfärdat besöksförbud genom att ta kontakt med målsäganden samt följa efter henne i 30 minuter. Domstolen konstaterar att förbud inte hindrar kontakter som sker med den skyddades medgivande eller som framstår som uppenbart befogade av annat skäl. Dock framhålls att det normalt inte medför att skyddspersonen måste agera avvisande mot förbudspersonen vid ett sammanträffande, för att överträdelse ska ha skett. Det åligger alltså förbudspersonen allena att inskränka sina kontakter till enbart sådana som är uppenbart befogade.

I utredningen finns inte stöd för att målsäganden varit så rädd för Tomas A. att hon inte vågat motsäga honom, men hon har dock uppgett att han kunde bli aggressiv samt att hon inte ville ställa till en scen bland folk. Hovrätten anför att det då får anses som att målsäganden inte precis har inbjudit till kontakt, även om hon inte heller varit avvisande mot Tomas A. Det framgår dock att det är Tomas A. som tagit kontakt och därefter följt efter målsäganden. Kontakten har inte varit befogad, och Tomas A. har därför enligt hovrätten överträtt gällande besöksförbud. Med hänvisning till att det skett av en tillfällighet anser hovrätten att kontakten inte går att jämföra med den allvarliga formen av trakasseri i de fall där skyddspersonen förföljs eller söks upp i hemmet exempelvis. Detta, i kombination med omständigheterna i övrigt, gör att hovrätten bedömde överträdelsen som ringa.¹¹¹ Detta kan analyseras utifrån Sahlins analys (som tar upp att kvinnor förlorar på att hantera dessa situationer, dvs. när de uppsöks av förbudspersonen, eftersom överträdelsen således anses som ringa jämfört med om de försökt avvisa personen (t.ex. ”ställa till en scen”, vilket

¹¹⁰ NJA 2007 s. 675

¹¹¹ RH 1993:24.

skyddspersonen i detta fall ville undvika), samt om förbudspersonen därtill gjort sig skyldig till en ytterligare straffbelagd gärning.

3.3 Lagens tillkomst

I detta och nästföljande avsnitt kommer jag att beskriva den historiska utvecklingen från kontaktförbudslagens¹¹² tillkomst och vilka ändringar som gjorts och lite om de diskussioner som förts fram tills dags dato.

Med anledning av mer samlade åtgärder på området, och med grund i en av justitiedepartementet initierad utredning med förslag om besöksförbud¹¹³ för att stärka brottsoffers ställning väcktes också tanken från kvinnoorganisationernas håll om att efter danskt mönster skapa en möjlighet att i enskilda fall utfärda straffsanktionerade s.k. besöksförbud.¹¹⁴

Lagstiftaren hade blivit varse om att det i samband med frågor gällande misshandel samt sexuella övergrepp mot kvinnor särskilt uppmärksammats att personförföljelser av visst slag inte var ovanligt. Det som uppmärksammats var att det fanns en gråzon avseende de fall där någon förföljs och trakasseras. Som exempel angavs en man, som efter avtjänat fängelsestraff förföljde den kvinna han haft en tidigare nära relation med, utan att överträda gränsen för de straffbara gärningarna såsom ofredande eller hemfridsbrott.¹¹⁵ Med anledning av motioner om besöksförbud uttalade justitieutskottet i riksdagen att kvinnor som drabbats av förföljelse eller trakasserier av män de tidigare sammanlevt med bör ha rätt att kräva att deras fysiska och psykiska integritet skyddas även när det rör sig om beteenden som faller utanför det straffbara området.¹¹⁶

¹¹² Lagen (1988:688) om besöksförbud bytte namn år 2011 till lagen (1988:688) om kontaktförbud, SFS 2011:487.

¹¹³ DsJu 1987:13 *Besöksförbud*.

¹¹⁴ Prop. 1987/88:137, s. 11.

¹¹⁵ *Ibid*, s. 7.

¹¹⁶ *Ibid*, s. 11.

Redan vid lagens tillkomst gjordes prognosen att även om lagen avsågs få en generell utformning så torde den få störst betydelse för kvinnor som upplever hot och trakasserier från män de tidigare haft en parrelation med.¹¹⁷

3.4 Lagens syfte

Det lagstiftaren avsåg att råda bot på var enligt propositionen att förebygga hotfulla och farliga situationer, samt att möjliggöra för polisen att direkt kunna ingripa i en sådan situation. Även andra typer av kontakter än regelrätta besök var tänkta att omfattas av lagen.¹¹⁸ Det ansågs oacceptabelt att samhället inte kunde erbjuda bättre skydd för främst kvinnor. De som utsattes för ihärdiga kontakter eller förföljelse av framförallt en före detta förövare var istället hänvisade till att själva byta bostadsort, arbete, telefonnummer samt även namn och personnummer.¹¹⁹

Besöksförbudet skulle enligt departementschefen utformas så att det enbart omfattar aktiva handlingar av den mot vilken förbudet riktar sig, dvs. ett förbud mot att söka upp eller kontakta den skyddsvärda genom brev eller telefon. Förbudet skulle även rikta sig mot att i trakasserings syfte följa efter en annan person, exempelvis på väg till arbetet. Dock menade departementschefen att möten som sker oplanerat, såsom ”att båda råkar åka med samma buss eller gå på samma teaterföreställning”, inte kommer omfattas av förbudet såvida inte den som ålagts förbudet utnyttjar tillfället för att aktivt söka kontakt med den skyddsvärda personen.¹²⁰ Begreppet aktiva handlingar har betydelse framförallt gällande åtal för överträdelse av kontaktförbud.

Redan tidigt i lagstiftningsarbetet anfördes som ett potentiellt motargument de tillämpningssvårigheter som skulle kunna följa, oavsett hur regleringen egentligen utformades. I propositionen framhölls bland annat att den avhållande effekten av besöksförbudsbestämmelser inte på något sätt skulle

¹¹⁷ Prop. 1987/88:137, s. 13.

¹¹⁸ Ibid, s. 13.

¹¹⁹ Ibid, s. 12.

¹²⁰ Ibid, s. 15.

överdrivas, och att besöksförbudsreglerna troligen hade en begränsad effekt.¹²¹ Brå utvärderade besöksförbudslagen i nära anslutning till dess instiftande och i den rapporten framkom att de som ålagts besöksförbud uppvisat förhållandevis hög brottsaktivitet efter besöksförbudet.¹²²

3.5 Lagändringar

Nedan redogörs för de lagändringar som inneburit formella förbättringar ur ett brottsofferperspektiv.

3.5.1 Besöksförbud avseende gemensam bostad

En av de viktigaste lagändringarna torde vara införandet av dåvarande besöksförbud avseende gemensam bostad. I en departementspromemoria konstaterades att besöksförbudslagstiftningen förutsatte att parterna skiljts åt innan ansökan om besöksförbud gjordes, vilket ju får förstås som att lagen var tämligen tändlös avseende dessa fall.¹²³ Detta, förenat med rådande samhällsdebatt som hade fokus på ökat skydd för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer, ansåg regeringen vara skäl för att se över av lagstiftningen. Det föreföll exempelvis inte längre vara rimligt att den våldsutsatta personen tvingas fly från den bostad som innehas med våldsförövaren, för att kunna freda sig. Även insikten om barns utsatta situation, barn som bevittnar våld i hemmet, var något som erhöll mer fokus med betydelse för besöksförbudsfrågan.¹²⁴ Den nya paragrafen hade lydelsen att förbud får meddelas ”om det på grund av särskilda omständigheter finns en påtaglig risk för att den person förbudet avses gälla kommer att begå brott mot en sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid.”¹²⁵ Besöksförbud avseende gemensam bostad skulle få meddelas för normalt högst 30 dygn. Vidare föreslogs bland annat att det skulle införas en rätt till

¹²¹ Prop. 1987/88:137, s. 65.

¹²² Brå PM, Lagen om besöksförbud: en uppföljning. Stockholm 1989:2, s. 18.

¹²³ Ds 2001:73 Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer, s. 55.

¹²⁴ Prop. 2002/03:70, s. 13

¹²⁵ Nuvarande 1 a § kontaktförbudslagen, s.k. kontaktförbud avseende gemensam bostad. Nyligen ändrad genom SFS 2013:974, då en del av riskrequisitet ändrades genom att ordet ”påtaglig” togs bort.

offentligt biträde för den som besöksförbudet avseende den gemensamma bostaden gäller eller avses gälla¹²⁶ vilket får sägas indikera att denna typ av förbud ansågs långt mer ingripande än det ordinära besöksförbudet. Flera remissinstanser avstyrkte förslaget, eller förhöll sig kritiska främst med bakgrund av huruvida förslaget kunde anses förenligt med bland andra den grundlagsskyddade rätten till rörelsefrihet. Dessa instanser ansåg det behövas en konkretisering av i vilka situationer besöksförbud avseende gemensam bostad kan aktualiseras, och ifrågasatte hur den föreslagna bestämmelsen förhöll sig till straffprocessuella tvångsåtgärder.¹²⁷

Regeringen ansåg lagändringen välmotiverad, och en av de viktigare omständigheterna som framfördes var att många inte själva har kraften att bryta upp ur ett destruktivt förhållande, en insikt som enligt regeringen gjorts även internationellt, med hänvisning till forskning om utsatta kvinnor och den s.k. normaliseringsprocessen, en process i vilken våldet och vidmakthållandet av våldet gradvis blir ett normalt inslag i vardagen. En annan viktig omständighet var lagens brottsförebyggande kraft.¹²⁸ Även skyddet av barn, som inte skulle behöva bevittna vardagligt våld i hemmet ansågs väga tungt för lagändringen. Därtill bedömdes polis och åklagare behöva möjlighet att i större omfattning kunna ingripa med tvångsåtgärder för att skydda de personer som utsätts för eller riskerar att utsättas av en närstående eller tidigare närstående.¹²⁹

3.5.2 Särskilt utvidgat besöksförbud

Särskilt utvidgat besöksförbud hade också lagts fram som förslag, vilket innebar att ett utvidgat försöksförbud under vissa förutsättningar skulle kunna utsträckas till ett ännu större geografiskt område än vad dåvarande regelverk medgav genom det utvidgade besöksförbudet. Förslaget gjordes med bakgrund av att dåvarande bestämmelser inte ansågs öka skyddet och förbättra tryggheten för dem som trots besöksförbud utsatts för trakasserier,

¹²⁶ Prop. 2002/03:70, s. 1.

¹²⁷ Ibid, s. 29.

¹²⁸ Ibid, s. 30-31.

¹²⁹ Ibid, s. 24.

bl.a. med bakgrund av det stora antal överträdelser som förekom, samt det faktum att den person som förbudet avser kunnat fortsätta sina trakasserier genom att befinna sig på platser som den som skall skyddas av förbudet mer eller mindre är tvungen att passera.¹³⁰ Således förstås att ett besöksförbud kringgås genom att det fanns luckor avseende den praktiska omfattningen av förbudet. Liksom till förslaget om besöksförbud avseende gemensam bostad förhöll sig en del remissinstanser kritiska även till detta förslag och menade att det kunde vara svårt att upprätthålla ett sådant förbud. Regeringen var av motsatt åsikt och exemplifierade med att det för polisen avseende tolkningen av eventuella överträdelser torde vara enklare att avgöra huruvida överträdelse gjorts av en stadsdel eller ett kvarter, jämfört med att tolka överträdelse av ”närheten” av någons bostad. Ett särskilt utvidgat besöksförbud ansågs dessutom enligt regeringen leda till ökad frihet och trygghet för den som skyddas av förbudet, eftersom denna person inte längre ansågs behöva avstå från att exempelvis gå till en lekpark eller affär i närheten av sin bostad.¹³¹

Avgörande för utformningen av denna lagregel var dock lagrådets bedömning, som innefattade kritik mot att det skulle vara möjligt att meddela ett besöksförbud avseende ett större geografiskt område utan att åtgärden hade föregåtts av en förbudsöverträdelse. Med hänvisning till att en sådan bestämmelse skulle tillåta att även en person som inte begått något brott underkastas betydande inskränkningar i rörelsefriheten, ansåg lagrådet detta vara betänkligt ur rättssäkerhetssynpunkt och ifrågasatte inskränkningens förenlighet med artikel 2 i protokoll nr 4 till EKMR. Det särskilt utvidgade besöksförbudet i kontaktförbudslagen 2 § 2 st. kom därför att endast vara möjligt att tillämpa om den som avses med förbudet har överträtt ett utvidgat besöksförbud i 2 § 1 st. samma lag.¹³²

¹³⁰ Prop. 2002/03:70, s. 26-27.

¹³¹ Ibid, s. 27.

¹³² Ibid, s. 28

3.5.3 Besöksförbudet blir kontaktförbud, systematisk förföljelse kriminaliseras, och elektronisk övervakning introduceras

Genom årens lopp lades Brå-rapporter fram som utvärderade lagändringarna från 2003,¹³³ undersökte behovet av förstärkta besöksförbudsregler,¹³⁴ samt lade fram slutrapport om besöksförbudsreglerna år 2007.¹³⁵ Detta skulle mynna ut inte bara i ändringar av dåvarande besöksförbudsregler utan även leda till införandet av ett nytt brottsbalksbrott, olaga förföljelse (s.k. stalkning).¹³⁶ Regeringen hade 2006 tillkallat en särskild utredare vars uppdrag blev att utreda vilka skyddsåtgärder som är adekvata för syftet att förstärka skyddet för personer som utsätts för hot eller förföljelse, vilket skulle resultera i i den s.k. Stalkningsutredningen.¹³⁷ Att överträda ett utfärdat besöksförbud är en av de uppräknade gärningar som ingår i det nya brottet olaga förföljelse.¹³⁸ Lagen om besöksförbud ansågs vidare böra ersättas med en ny lag om kontaktförbud. Utredaren anförde att den nya lagen skulle ha en annan struktur än dåvarande lag, och skulle framförallt vara tydligare avseende förutsättningarna för att meddela (kontakt)förbud.¹³⁹

Avseende möjligheten till elektronisk övervakning konstaterade regeringen att det varit föremål för diskussioner sedan lång tid men att tiden nu var inne för att elektroniskt kontrollera vissa förbud¹⁴⁰ vilket idag innebär att särskilt utvidgat kontaktförbud ska förenas med villkor om elektronisk övervakning om inte särskilda skäl talar emot.¹⁴¹

I samma förslag anfördes även att lagen borde byta namn från besöksförbud till kontaktförbud, motiverat av behovet av tydliggörande. Begreppet kontaktförbud ansågs jämfört med begreppet besöksförbud ge en tydligare

¹³³ Brå 2003:2 *Besöksförbud. En utvärdering av lagen och dess tillämpning.*

¹³⁴ Brå delrapport 2005: *Nya regler om besöksförbud.*

¹³⁵ Brå 2007:2.

¹³⁶ BrB 4 kap. 4 b §.

¹³⁷ SOU 2008:81 *Stalkning – ett allvarligt brott.* Missiv.

¹³⁸ Ibid, s. 16.

¹³⁹ Ibid, s. 18.

¹⁴⁰ Prop. 2010/11:45 *Förbättrat skydd mot stalkning*, s. 36.

¹⁴¹ Kontaktförbudslagen 2 § 3 st. Som särskilda skäl emot har exempelvis anförts hemlöshet eller sjukdom, i de fall dessa situationer medför att utrustningen inte går att sköta, se prop. 2010/11:45, s. 51.

bild av det förbudet kan avse, och de facto ofta avser. Dessa kontakter är de som sker i icke-fysisk form, som exempelvis via sms, e-post, och via internet i övrigt. Även de fall då meddelanden lämnas via en släkting eller annan person inryms i det numera valda begreppet kontaktförbud.¹⁴²

3.5.4 Ändring av riskrequisitet för kontaktförbud avseende gemensam bostad

Med denna lagändring uttrycktes att målet var att erhålla ett ökat utrymme för att använda kontaktförbudet i förebyggande syfte, i enlighet med vad som anförts vid lagens tillkomst. Ett led i bedömningen av om risken ska anses påtaglig är huruvida risken för brott ligger inom en snar framtid. Genom att ta bort kravet att risken ska bedömas vara påtaglig medför detta att kontaktförbud avseende gemensam bostad kan tillämpas i ett tidigare stadium, för de fall då en klar och konkret risk kan anses vara för handen.¹⁴³ Hur denna lagändring kommer att påverka tillämpningen återstår att se, då den nya regeln trädde ikraft 1 januari 2014.¹⁴⁴

¹⁴² Prop. 2010/11:45, s. 36-37.

¹⁴³ Prop. 2012/13:186 *Ökade möjligheter att förebygga våld i nära relationer*, s. 11.

¹⁴⁴ Kontaktförbudslagen 1 a §, ändrad lydelse från ”påtaglig risk” till endast ”risk” genom SFS 2013:974.

4 Mot dem som skyddsåtgärdens udd riktas

I detta avsnitt har jag bland annat valt att ha med en beskrivning av de principer som ska ligga till grund för beslut om kontaktförbud. Att jag valt att ha med dessa principer under en rubrik som handlar om förbudspersonen motiverar jag utifrån det straffrättsliga fokus som föreligger i kontaktförbudsärenden. Det finns en ingripande aspekt med lagen avseende den som åläggs förbudet, även om motiven till lagen haft fokus på skyddspersonen, vilket framgått av redogörelsen under avsnitt 2 samt 3. Likaså utgör detta straffrättsliga fokus enligt mig även skäl för att ha en redogörelse av förbudspersonen och tillhörande problematik inom ramen för kontaktförbudsärenden och för att möta denna uppsats syfte. Den liberala straffrättens syn på statens ingripande mot den enskilde får inledningsvis sägas kollidera med tanken på kontaktförbudet som skyddsåtgärd.¹⁴⁵ Kontaktförbudsprövningen kan i enlighet med detta anses handla om att undvika att den enskilde individen utsätts för en (alltför) ingripande åtgärd, och därmed ligger fokus inte enbart på att se till att ett potentiellt brottsoffer ska erhålla skydd. Det är inte en helt okomplicerad avvägning som ska företas i dessa ärenden.

4.1 En inskränkning av rörelsefriheten med straffansvar

I kontaktförbudslagen stadgas följande:

”Den som bryter mot ett kontaktförbud döms för *överträdelse av kontaktförbud* till böter eller fängelse i högst ett år.

¹⁴⁵ Se redogörelse för Burmans resonemang under avsnitt 2.5.

I ringa fall ska inte dömas till ansvar.”¹⁴⁶

Ett meddelat kontaktförbud ska även nedtecknas i belastningsregistret.¹⁴⁷ Det åligger åklagarna i egenskap av beslutsfattare att lämna uppgifter om såväl meddelade, upphävda samt ändrade kontaktförbud att antecknas i detta register.¹⁴⁸ Kontaktförbudslagen innehåller en del moment där avvägning och tolkning ska göras för att kunna nå ett riktigt beslut med hänsyn till såväl lagens syfte som rättssäkerheten för den enskilde. I avvägningsprocessen tas hänsyn till följande grunder, hämtade från allmänna straffrättsliga principer: legalitetsprincipen, behovsprincipen, samt proportionalitetsprincipen.

4.1.1 Legalitetsprincipen

Myndigheter får inte utan stöd i lag eller annan författning ingripa i en enskilds rättssfär. Detta följer av både 1 och 2 kap. i RF, men även av artiklar i Europakonventionen. Bland de grundläggande fri- och rättigheterna i 2 kap. RF, aktualiseras bl.a. rörelsefriheten i 8 § vid tvångsmedel av olika slag, en regel som tillförsäkrar var och en skydd mot frihetsberövanden från det allmänna.¹⁴⁹ Genom 2 kap. 20 § i RF medges dock möjlighet att begränsa exempelvis friheten enligt 2 kap. 8 §, om det görs genom lag.

Kontaktförbud, främst det utvidgade kontaktförbudet som avser förbud att vistas på en viss plats, har inte ansetts utgöra ett problem i förhållande till den rörelsefrihet som tillförsäkras envar genom just 2 kap. 8 § i RF. Enligt förarbetena anses sådana kontaktförbud utgöra förhållandevis lindriga ingrepp varför de i relation till sitt brottsförebyggande syfte kan godtas.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Kontaktförbudslagen 24 §

¹⁴⁷ Lag (1998:620) om belastningsregister, 3 § 5 p.

¹⁴⁸ Åklagarmyndigheten 2011, s. 35.

¹⁴⁹ Lindberg, Gunnel, *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?* Karnov Group, Stockholm 2012, s. 20.

¹⁵⁰ Prop. 1987/88:137, s. 16.

4.1.2 Behovsprincipen

I förarbetena framhölls särskilt att en allmän begränsning bör vara att förbudet inte får meddelas ”om syftet med förbudet kan uppnås genom någon annan ingripande åtgärd.”¹⁵¹ Denna formulering är ett uttryck för behovsprincipen, vilken också delvis är överlappande med proportionalitetsprincipen.¹⁵² Redan i förarbetena betonades med bakgrund av behovsprincipen att det i en del fall borde gå att tala en potentiell förbudsperson till rätta istället för att utfärda förbudet. Detta motiverades med att det bakom en ansökan om (dåvarande) besöksförbud kan föreligga en tvist mellan parterna, vilken i första hand bör lösas på annat sätt än genom ett besöksförbud. Även andra faktorer lyftes fram som lösningar istället för ett besöksförbud, exempelvis de fall där den potentielle förbudspersonen ska läggas in på behandlingshem med begränsade kontakter med omvärlden, eller att personen har för avsikt att flytta utomlands.¹⁵³

4.1.3 Proportionalitetsprincipen

Behovsprincipen innebär att en åtgärd endast får vidtas om den är nödvändig i förhållande till åtgärdens syfte, medan proportionalitetsprincipens fokus är riktat mot den negativa effekt som åtgärden ifråga kan medföra för den enskilde som således blir drabbad av åtgärden.¹⁵⁴ Beroende på om det gäller det ordinära, utvidgade, särskilt utvidgade, eller det för gemensam bostad utfärdade kontaktförbudet, i 1 §, 2 § 1 st., 2 § 2 st. respektive 1 a § kontaktförbudslagen, så ska proportionalitetsbedömningen ske på något olika vis. När det gäller kontaktförbud avseende gemensam bostad och det särskilt utvidgade kontaktförbudet innebär proportionalitetsbedömningen ett krav på att förbud får meddelas ”endast om skälen för ett sådant förbud väger väsentligt tyngre än det intrång eller men i övrigt som förbudet innebär för den mot vilken

¹⁵¹ Prop. 1987/88:137, s. 20.

¹⁵² Lindberg 2012, s. 25.

¹⁵³ Prop. 1987/88:137, s. 20.

¹⁵⁴ Nilsson och Aitattaleb 2009, s. 59.

förbudet avses gälla”¹⁵⁵ respektive ”endast om skälen för ett sådant förbud väger väsentligen tyngre än den inskränkning i rörelsefriheten som förbudet innebär för den mot vilken förbudet avses gälla.”¹⁵⁶

Svårigheten med proportionalitetsprincipen är det relativt stora utrymme för bedömningar av förhållandena i respektive fall, och att det som utgångspunkt inte bara är en riskbedömning utan även en värderingsfråga som resulterar i att de som har att fatta beslut om kontaktförbud når fram till olika beslut.¹⁵⁷ Hos åklagare från de nordiska länderna har funnits en tydlig skillnad i hållningen avseende värderingsfrågan, där svenska åklagare till skillnad från norska påtalejurister¹⁵⁸ uppfattat besöksförbud mer som ett *ingrepp* (min kursivering). Detta skulle försiktigt kunna tolkas som att synen på lagstiftningen påverkar utfallet av antalet beviljade ansökningar om kontaktförbud. Frågan om integritet omfattas sålunda av avvägningen, i bemärkelsen att det rör sig om huruvida förbudet betraktas som integritetskränkande för den som åläggs förbudet, eller om det är skyddspersonen som primärt ska ha rätt till sin integritetszon.¹⁵⁹

4.2 Avgränsningen mellan straffprocessuella tvångsmedel och kontaktförbud

Kontaktförbud är inte att betrakta som en straffrättslig åtgärd. Det uppvisar dock en del likheter med de straffprocessuella tvångsmedlen och har därför liknats vid dessa.¹⁶⁰ I svensk rätt stadgas de viktigaste tvångsmedlen i RB, och kompletteras med ytterligare regler i straffrättsliga speciallagar. Dock saknas en definition i RB av vad som utgör ett straffprocessuellt

¹⁵⁵ Kontaktförbudslagen 1 a § 2 st. 1 p.

¹⁵⁶ Kontaktförbudslagen 2 § 4 st.

¹⁵⁷ Nilsson och Aitattaleb 2009, s. 60.

¹⁵⁸ Påtalejurist: norsk motsvarighet till åklagare.

¹⁵⁹ Nilsson och Aitattaleb 2009 s. 62.

¹⁶⁰ Ibid, s. 63.

tvångsmedel, men en bruklig definition är att tvångsmedel utgörs av ”direkta ingripanden mot person eller egendom som företas i myndighetsutövning och som utgör intrång i någons rättssfär.”¹⁶¹

En markant skillnad är dock att de straffprocessuella tvångsmedlen ”inte utan en uttrycklig regel får användas enbart i syfte att förebygga brott.”¹⁶²

Kontaktförbudets huvudsakliga syfte är precis detta, att verka brottsförebyggande. I senare förarbeten har kontaktförbudet förklarats vara ett komplement till straffrättsliga och straffprocessuella regler.¹⁶³ Detta är inte riktigt samma formulering som använts vid lagens tillkomst. I dessa motiv uttalades att (dåvarande) besöksförbud skulle ta sikte på de relativt få fall där det krävs ett förbud mot kontakter för att uppnå erforderligt skydd mot övergrepp och trakasserier, således i fall där det generella straffhotet inte räcker. Vidare framhölls i förarbetena att förbudet inte var avsett att ersätta eller komplettera de straffprocessuella tvångsmedlen i brottmål utan att förbudet skulle ha en helt annan funktion.¹⁶⁴ Ett av exemplen på att tvångsmedlen i förhållande till kontaktförbudsreglerna har haft en mer naturlig roll är situationen med relationsvåld i gemensam bostad.

Företrädare för rättsväsendet, bl.a. åklagare, har ansett att utrymmet för att tillämpa kontaktförbud avseende gemensam bostad varit litet samt att osäkerhet rått avseende innebörden av rekvisitet påtaglig risk. Kraven för att utfärda förbud avseende gemensam bostad har vidare ansetts vara lika högt ställda som kraven för häktning, som dessutom har ansetts som ett starkare skydd.¹⁶⁵ Genom att ändra riskrekvisitet för kontaktförbud avseende gemensam bostad har regeringen velat göra kontaktförbudet till ett instrument som är mindre begränsat jämfört med tidigare, utan att tumma på restriktiviteten som ska präglagen i sin helhet.¹⁶⁶

¹⁶¹ Lindberg 2012, s. 5-6.

¹⁶² Ibid, s. 9.

¹⁶³ Prop. 2002/03:70, s. 53.

¹⁶⁴ Prop. 1987/88:137, s. 20.

¹⁶⁵ Nilsson och Aitattaleb 2009, s. 78.

¹⁶⁶ Prop. 2012/13:168, s. 11.

4.3 Kontaktförbudet som skyddsåtgärd när det inte finns något brott begånget

I lagen nämns inte situationen då tidigare brott inte finns vid ansökan om kontaktförbud. Det som uttrycks är att det vid riskbedömningen *särskilt ska beaktas* (min kursivering) ”om den mot vilket förbudet avses gälla har begått brott mot någon persons liv, hälsa, frihet eller frid.”¹⁶⁷ Vid ett flertal tillfällen i den sammantagna lagstiftningsprocessen har det markerats i motiven till lagen att tidigare brott inte är en absolut förutsättning för att meddela kontaktförbud.¹⁶⁸ Dock har det även markerats att restriktivitet ska råda i de fall brottslighet inte tidigare förekommit.¹⁶⁹

Staltningsutredningen¹⁷⁰ framhöll att tidigare brottslighet fått för stor betydelse avseende möjligheten att utfärda kontaktförbud. Regeringen valde dock slutligen att inte ta bort lagens hänvisning till tidigare brottslighet.¹⁷¹

4.4 Gärningsmän och offer skapas – utifrån handlingar i den privata och vardagliga sfären

Sahlin har problematiserat kontaktförbudets roll avseende privata relationer och konflikter, mer specifikt mötet mellan rättsväsendet och komplexa nära relationer. I en av sina studier hänvisar hon bl.a. till Emersons studie om hur juridisk personal såväl som socialarbetare konstruerar personliga problem och konflikter till att passa in i rättsväsendets mall. Sahlin har gjort en ansats att försöka utröna om, och i sådant fall på vilket sätt, kontakterna med rättsväsendet och dess kriterier på något sätt återspeglas i individens uppfattningar av de egna och den andres handlingar, reaktioner,

¹⁶⁷ Kontaktförbudslagen 1 § 2 st.

¹⁶⁸ Prop. 1987/88:137, s. 18, prop. 2002/03:70, s. 20, prop. 2010/11:45, s. 40.

¹⁶⁹ Prop. 1987/88:137 s. 18.

¹⁷⁰ SOU 2008:81.

¹⁷¹ Prop. 2010/11:45, s. 39-40.

interaktioner samt det gemensamma förflutna. Det blir en fråga om hur individerna aktivt anpassar sig, samt reproducerar sig själva och den andre genom brottsdiskursen.¹⁷²

När ett brott anmäls aktualiseras en praktisk epistemologi, vilket Sahlin förklarar i detta sammanhang som pålitliga redogörelser för hur de klagande har uppfattat eller upplevt att det rör sig om ett brott. Det primära mötet med rättsväsendet innebär oftast att polisen rutinmässigt begär exakta detaljer, särskilt tid och plats för händelsen (vilket således blir ett första epistemologiskt steg i vad som utgör ett brott). Sahlin förklarar att hennes intervjupersoner lärde sig, genom sina försök att få skydd genom kontaktförbud, att lämna sina redogörelser av den andras beteende präglade av en brottsdiskurs. Det vill säga; att upprepat anmäla och stämpla den andras beteende som en sekvens av separata brott, och att förmedla exakt information, inklusive tid och plats, för hans eller hennes gärningar.¹⁷³

Skyddspersonerna erhöll något tvetydiga instruktioner från rättsväsendet avseende hur de bör reagera på den andre personens försök att kontakta dem. Å ena sidan förväntades de leva upp till skyldigheten att rapportera och bevisa trakasserier och överträdelser och å andra sidan ansågs de tvungna att se till att inte heller provocera fram denna typ av handling. Det problematiska kan bland annat sägas vara att provokation kan vara ett sätt att erhålla bevis. Underliggande budskap från polis och domstol till skyddspersonerna hur de skulle hantera telefonincidenter förändrades också de facto genom ett beviljat kontaktförbud. Inledningsvis, för att uppnå ett förbud, blev de åtsagda att de skulle svara i telefon så de kunde få bevis för att den andre var aggressiv eller hotande. När väl ett kontaktförbud var utfärdat, var instruktionen att inte svara när det ringde, utan istället spela in meddelanden för att kunna bevisa att överträdelserna inte var framkallade eller hade provocerats fram.¹⁷⁴

¹⁷² Sahlin 2004, s. 87-88.

¹⁷³ Ibid, s. 94.

¹⁷⁴ Ibid, s. 95.

De intervjuade skyddspersonerna omvärderade också den andres motiv och moral. För att dra en parallell till Christies teori om idealiska offer, kan jämförelse göras med det som Sahlin förklarar som att flera intervjupersoner kontrasterade sitt eget beteende med den andre (dvs. den potentielle förbudspersonen).¹⁷⁵ Utifrån Christies teori, vilken också genererar ett behov av en ideal gärningsperson eller förövare (underförstått att det i brottsärenden eller kontaktförbudsärenden finns ett behov av att kunna ”teckna” denna bild), måste den sökande/målsäganden så långt möjligt liknas vid ett idealt offer. Motparten, den potentielle förbudspersonen, måste således framstå som raka motsatsen.¹⁷⁶ Emerson m.fl. kom i sin studie fram till att kvinnor som definierat stalkning i samband med kontaktförbudsansökan ofta beskrev ett beteende som de initialt i förhållandet med motparten upplevt som en uppvaktning, underförstått något de uppskattat i början. Vid ansökan om skydd förklarades och redogjordes detta istället utifrån en brottsdiskurs.¹⁷⁷ Det är enligt min uppfattning inte orimligt att tänka att gränsen för det privata, och vad som ansetts ”normalt” inom ramen för ett tvåsamt förhållande enligt gängse normer, helt plötsligt (i exempelvis kontaktförbudsärenden) kan ses som ett intrång i ena personens integritetszon. Detta är inte helt enkla gränsdragningar, och är samtidigt något som rättsväsendet har att hantera och bedöma i en del ärenden om kontaktförbud.

Enligt Sahlin uppmanar kontaktförbudsprocessen skyddspersonen att presentera den andre genomgående som en brottsling.¹⁷⁸ Offret instrueras i hur man blir ett ansvarsfullt offer, som förtjänar att ha polisen och åklagaren som sina beskyddare, och som förväntas samarbeta med rättsväsendet. Kontaktförbud ålägger enligt Sahlin även andra normer för skyddspersonerna. Dessa personer får erfara att enbart anmälningar om överträdelser leder inte till åtal, dom och straff. Polis och åklagare vill inte

¹⁷⁵ Sahlin 2004, s. 96.

¹⁷⁶ Ibid, s. 101.

¹⁷⁷ Ibid, s. 96.

¹⁷⁸ Ibid, s. 96.

gå vidare med fallen om det inte finns bevis, och det är skyddspersonen som förväntas förse rättsväsendet med bevis.¹⁷⁹

Vidare kräver brottsofferrollen enligt Sahlin att skyddspersonerna övertygar domstolen om lidandet som överträdelser av kontaktförbud innebär. Detta rapporterar hon som varande en stor överraskning för intervjupersonerna, som trodde att lidandet var underförstått i kriminaliseringen av överträdelserna. Av vikt upplevde många intervjupersoner att den verbala förmågan var; att uttrycka rädsla i större utsträckning än ilska, samt att kunna sätta ord på sitt lidande.¹⁸⁰ Det ideala offret framstår som en person av något motsägelsefull karaktär; å ena sidan rationell, autonom och faktastyrd, men å andra sidan emotionellt inriktad med en språklig förmåga att uttrycka framförallt rädsla, något jag anser vara underförstått av Sahlins slutsatser.

Sahlin lyfter främst fram rättsväsendets förenklande av komplexa interaktioner och kontexter (vilket enligt henne är en del av nära relationer) såsom nödvändiga villkor för att kunna åstadkomma entydiga uttalanden rörande skuld, överträdelser samt risker i kontaktförbudsärenden.¹⁸¹ Interaktionen mellan rättsväsende och privata förhållanden kan således förstås så att skyddspersoner nödgas återskapa sig själva, sin motpart och sina tidigare interaktioner för att få dessa att passa in i brottsdiskursen.¹⁸²

4.5 När parterna i ett ärende har gemensamma barn

I norska kontaktförbudsbeslut står det uttryckligen att umgänget med gemensamma barn inte ska påverkas av beslutet, vilket tydliggör att det således inte ska få några sådana konsekvenser för den ålagde. I en studie med intervjupersoner från norskt rättsväsende delade de flesta uppfattningen

¹⁷⁹ Sahlin 2004, s. 97.

¹⁸⁰ Ibid, s. 99.

¹⁸¹ Ibid, s. 99.

¹⁸² Ibid, s. 101.

att det var bättre med ett förbud för mycket än ett för lite.¹⁸³ I svenska beslut ingår inte denna formulering. Det ska dock påpekas att de norska åklagarnas beslut om kontaktförbud underställs domstolsprövning, vilket således kan påverka åklagarna i en mindre restriktiv riktning jämfört med i Sverige.¹⁸⁴ I Sverige anses inte det faktum att det finns gemensamma barn hindra att ett kontaktförbud utfärdas. Dock kan detta faktum i en del fall medföra att det finns skäl att inom ramen för förbudet stadga särskilda undantag, t.ex. för umgänge som reglerats genom avtal eller dom.¹⁸⁵

I förarbetena framhölls de särskilda problem som kan uppstå om det i ett kontaktförbudsärende finns ”legitima skäl till täta kontakter” mellan parterna, med exemplet att de har gemensamma barn. I sådana fall ska en stor försiktighet gälla i tillämpningen av reglerna, utan att för den sakens skull ses som ett generellt hinder mot att utfärda ett förbud. Föräldrar får inte hindras från att umgås med sina barn, med undantag för de fall förbudet existerar för att skydda barnet.¹⁸⁶ En försvårad kontakt med gemensamma barn är för åklagarna en självständig faktor att väga in i proportionalitetsprövningen.¹⁸⁷ Förutom att gemensamma barn i allmänhet är en omständighet som har en restriktiv effekt på bedömningen av om kontaktförbud ska beviljas, så gäller det i synnerhet de fall där det föreligger någon typ av vårdnadstvist mellan parterna.

4.6 Pågående vårdnadstvist

Det finns inte ett stort antal prejudicerande domar avseende prövning av kontaktförbud,¹⁸⁸ men när det gäller just situationen att parterna har gemensamma barn och därtill på något sätt är involverade i en vårdnadstvist angående dessa så har HD tagit till orda i en dom från 2007.¹⁸⁹ Det ifrågasvarande besöksförbudet hade grundats på två polisanmälningar om

¹⁸³ Aitattaleb och Nilsson 2009, s. 61.

¹⁸⁴ Ibid, s. 62.

¹⁸⁵ Åklagarmyndigheten 2011, s. 27.

¹⁸⁶ Prop. 1987/88:137, s. 16-17.

¹⁸⁷ Åklagarmyndigheten 2011, s. 25.

¹⁸⁸ Se även avsnitt 5.6.

¹⁸⁹ NJA 2007 s. 272.

olaga hot, som förbudspersonen påstods ha uttalat mot skyddspersonen i samband med parternas skilsmässa, men även i samband med att de båda vittnat på var sin sida i en förhandling som rörde grov kvinnofridskränkning. Förundersökningarna lades sedermera ned gällande de olaga hoten mot skyddspersonen, An.Z. Vidare pågick en vårdnadstvist mellan parterna angående dottern.

HD konstaterade det faktum att förbudspersonen, Al.Z, inte dömts för något brott mot An.Z., eller mot någon annan. Därtill framhölls att anklagelser som riktas mot en av parterna under en vårdnadsprocess måste underkastas en särskild försiktighet vid bedömningen. HD fann därför att det saknades tillräckliga förutsättningar för att utfärda besöksförbud. Enligt domstolen gällde detta ”i all synnerhet” den situation då förundersökningarna har lagts ner.¹⁹⁰

4.7 Olika riskgrupper, om att minska upprepad utsatthet samt återfall i brott

Relevant för institutet kontaktförbud är också frågan om riskgrupper, samt frågan om att minska det upprepade våldet eller trakasserierna. Recidivfaran är också något som aktualiseras, eftersom stävjandet av detta är en del av kontaktförbudets fokus, oaktat kritiken mot kontaktförbudets verkningar i just detta avseende.

I en studie har några forskare undersökt användningen av SARA, vilket är ett strukturerat professionellt riskbedömnings- och riskhanteringsinstrument för våld i nära relationer. Artikelförfattarna framhåller avseende användningen av bl.a. SARA, att resultat pekat på att omfattande ingripanden eller interventioner från samhällets sida har associerats med minskad återfallsrisk i s.k. högrisk-fall, medan det associerats till ökad

¹⁹⁰ NJA 2007 s. 272 (citats s. 275)

återfallsrisk i s.k. lågrisk-fall.¹⁹¹ Författarna hänvisar även inledningsvis till en studie gjord i Australien, vars resultat indikerade att beslut rörande risknivå och ingripande främst tycks ha påverkats av ett ganska litet antal riskfaktorer, där bland annat nivån av offrets uttryckliga rädsla ansetts som en av de avgörande faktorerna.¹⁹²

Gällande de resultat som indikerar att omfattande intervention eller ingripanden gentemot s.k. lågrisk-förövare ökar risken för återfall hänvisar forskarna till liknande fynd i tidigare ”correctional intervention litterature”. Trots att den exakta orsaksmekanismen är oklar mellan samhällets ingripanden mot förövare och återfallsrisken för dessa personer, framstår det enligt artikelförfattarna dock som att ett alltför omfattande ingripande kan störa den naturliga och ofta effektiva hanteringsstrategin av lågrisk-förövare. Således torde förövare klassade med låg risk kräva relativt lite utav formella ingripanden.¹⁹³ Studiens fynd stöder enligt artikelförfattarna användandet av SARA av poliser och rättsväsende för att bedöma risken för relationsvåld samt för att fatta (rätt) beslut om riskhantering, vilket innebär prioritering av fall, samt att avsätta och fördela resurser. SARA anses som ett effektivt instrument inte bara för riskbedömning (själva kalkylen, min anm.) och riskhantering (beslutet om ingripande, min anm.) utan också i våldsförebyggande syfte.¹⁹⁴

I en ytterligare studie undersöktes närmare användandet av kontaktförbud som riskhanteringsstrategi. En utvärdering gjordes också av dess brottsförebyggande effekt. Studien omfattade 214 förövare av relationsvåld, samtliga män, bedömda enligt riskbedömningsinstrumentet B-SAFER. Studien utfördes i ett svenskt polisdistrikt mellan 2005 och 2007, samt följdes upp 2009. Enligt artikeln fick 31% kontaktförbud, varav 44 % av

¹⁹¹ Belfrage, Henrik, Strand, Susanne, Storey, E. Jennifer, Gibas, L. Andrea, Kropp, P. Randall, and Hart. D. Stephen, *Assessment and Management of Risk for Intimate Partner Violence by Police Officers Using the Spousal Assault Risk Assessment Guide*, American Psychology-Law Society/Division 41 of the American Psychological Association 2011, s. 1.

¹⁹² Ibid, s. 2.

¹⁹³ Ibid, s. 8 (även citatet).

¹⁹⁴ Ibid, s. 9.

dessa återföll i ny relationsvåldsrelaterad brottslighet. Studien rapporterade inga skillnader i återfall mellan de som fick kontaktförbud och de som inte fick något kontaktförbud. Däremot var de förövare som bedömts som låg-, eller medium-risk inte lika benägna att återfalla i relationsvåldsrelaterad brottslighet om de hade ålagts kontaktförbud, jämfört med de som bedömts som högrisk-förövare. Dessa resultat indikerar att kontaktförbudet kan vara en användbar brottsförebyggande strategi för relationsvåld i sådana specifika fall. Dock antyder Strand att försiktighet avseende dess brottsförebyggande effekt göras generellt sett, men i synnerhet avseende de förövare som bedöms stå för en hög risk för framtida våld.¹⁹⁵

Effektiviteten av kontaktförbudet som skyddsåtgärd utvärderades genom uppföljning av förväntade resultat över tid. Hypotesen var att de offer som erhöll kontaktförbud skulle uppleva minskade återfall jämfört med de offer som antingen inte ansökte om kontaktförbud eller inte beviljades ett. En andra hypotes var att det skulle finnas en relation mellan riskbedömningsresultaten och användandet av kontaktförbud, det vill säga, ju högre risk desto mer sannolikt att erhålla ett kontaktförbud. Det övergripande syftet med studien var att undersöka om användande av kontaktförbud som skyddsåtgärd reducerar återfall i en grupp av relationsvåldsförövare.¹⁹⁶ Vid översikt av den bedömda risken för förövare som återföll i brottslighet, stod det klart för forskarna att av de förövare som hade ålagts kontaktförbud och återföll, var den stora majoriteten bedömda som högrisk-förövare.¹⁹⁷ Detta talar för att kontaktförbudet kan vara som mest effektivt gentemot förövare som bedömts som låg-, eller mediumrisk-förövare avseende framtida våld.¹⁹⁸

Den information som gick att utläsa av bedömningsinstrumentet B-SAFER visade att om förövaren hade en historik av tidigare våld samt hade en

¹⁹⁵ Strand, Susanne, *Using a restraining order as a protective risk management strategy to prevent intimate partner violence*, Police Practice and Research, Vol 13, no 3, June 2012, s. 254.

¹⁹⁶ Ibid, s. 257.

¹⁹⁷ Ibid, s. 262.

¹⁹⁸ Ibid, s. 262-263.

våldsamt attityd ökade sannolikheten för att åläggas kontaktförbud. I tillägg var sannolikheten att kontaktförbud utfärdades ännu större om förövaren var arbetslös, hade relationsproblem, och uppfattades ha psykiska problem. Den enda offer-relaterade faktorn av betydelse gällande sannolikheten att beviljas kontaktförbud var om offret visade extrem rädsla för sin partner.¹⁹⁹ Studien visade att fyra av tio kvinnor med kontaktförbud fortsatte att förföljas och trakasseras av förövaren, och i några fall resulterade detta i allvarliga skador. Trots detta, givet att kontaktförbudet fortsättningsvis kommer att användas som en av de viktigare skyddsåtgärderna i dessa fall, indikerar studien att kontaktförbud med störst sannolikhet är en effektiv skyddsåtgärd för relationsvåld i fall där risken bedömts som låg till medium.²⁰⁰

Då det är ett relativt billigt och lättanvänt skydd, bör hänsyn tas till dess konstaterade effektivitet avseende situationer klassade som låg respektive medium risk för våld. Detta öppnar även för ett mer utbrett användande av kontaktförbudet som skyddsåtgärd. Resultaten visar att de fall där det är mest troligt att kontaktförbud utfärdas, där risken bedömts som hög, är de fall där det är minst troligt att det ger offret skydd. Strand anser att det är nödvändigt att även åklagarna (liksom polisen) genomgår utbildning avseende kontaktförbudets effektivitet, eftersom de är mer benägna att bevilja kontaktförbud i de s.k. högriskfallen. Slutligen påpekar även Strand rättsväsendets hantering av överträdelser som en faktor avseende kontaktförbudets effektivitet som riskhanteringsåtgärd inom ramen för relationsvåldsfall.²⁰¹

När det gäller återfallsrisken finns det i de fall kontaktförbud meddelats således en (av forskning understödd) länk till brottet överträdelse av kontaktförbud. Överträdelser och hanteringen av sådana torde ses som en viktig del av kontaktförbudet och frågan om såväl dess brottsförebyggande verkan som dess potentiella trygghetsskapande effekt för offren.

¹⁹⁹ Strand 2012, s. 263.

²⁰⁰ Ibid, s. 264.

²⁰¹ Ibid, s. 264-265.

5 Handläggning av ärenden med kontaktförbud

5.1 Polis

Den myndighet som i ett första led möter de personer som kan vara i behov av kontaktförbud är oftast polisen. Det åligger polisen i detta läge att informera brottsoffer om de regler som gäller för kontaktförbud om sådant är aktuellt.²⁰² Enligt åklagare är det väldigt sällan personer ansöker om kontaktförbud direkt till åklagarmyndigheten.²⁰³ Polisen ska enligt riktlinjer från rikspolisstyrelsen genomföra riskanalyser i tre nivåer; initiala bedömningar, strukturerade bedömningar, samt fördjupade bedömningar. Den initiala bedömningen innebär en första gallring då det i många fall anses räcka att polisanställda motiverar brottsoffret söka hjälp, t.ex. hos kommun eller stödorganisation. Vid en initial bedömning värderas vilket behov av information, stöd och skydd som kan erbjudas den utsatta i det akuta läget. Nästa steg, de strukturerade och fördjupade bedömningarna, ska förse polisen med underlag för åtgärder på längre sikt.²⁰⁴

På frågan (om kontaktförbud föreslagits av polis eller målsägande och sedan beslutats av åklagare) om det görs uppföljningar på kontaktförbud och hur detta görs gäller för polismyndigheten i Skåne att brottsoffersamordningen regelbundet tar fram statistik på hur många beviljade kontaktförbud som finns, samt hur många överträdelser som gjorts. I de fall där flera överträdelser gjorts tittar polis lite närmare på hur behovet för fler åtgärder behöver sättas in, såsom hundbevakning eller larm och dylikt. Typexemplet där detta sker är de gärningspersoner som överträder kontaktförbudet flera gånger.²⁰⁵

²⁰² Förundersökningskungörelse (1947:948) 13 a §.

²⁰³ Telefonintervju med åklagare (Skövde samt Malmö).

²⁰⁴ Rikspolisstyrelsen (2010). *Riktlinjer för polisiära riskanalyser vid våld på individnivå*. POA-400-1222/09, s. 11.

²⁰⁵ Samtal med länsansvarig för brottsoffersamordningen i Skåne.

5.2 Ansökningarna uppfyller inte lagens kriterier?

Enligt åklagaren vid Malmö åklagarkammare är upplevelsen att den mediala kritiken och bilden av kontaktförbud varit att ”alla som söker ska få kontaktförbud”, något som inte anses möjligt. Hon instämmer dock i kritiken mot kontaktförbudet till viss del. I tillägg förklarar hon (angående att många ansöker och få beviljas) att det kan vara så att polisen tenderar att lägga fram information om kontaktförbud som att det är ett ”erbjudande”, dvs. den som sen söker förbudet förstår inte att det är en prövning, och därmed kan offret känna sig lurad.²⁰⁶ Från Skövde åklagarkammare framkommer att åklagarna där är positivt inställda till att utfärda kontaktförbud (detta har också statistik bekräftat genom antalet beviljade ansökningar, min notering). Att det ser ut så i Skövde menar åklagaren beror på projekt Utväg²⁰⁷ vilket medför att många kvinnor får reda på kontaktförbudets existens, och att många förbud kan meddelas då de är väl underbyggda.²⁰⁸ På min fråga om kontaktförbudet kanske främst riktas till högriskpersoner, istället för att kanske åläggas de som är i en grupp ansedd som medium-risk, bekräftar en åklagare att det nog är just ”mellanskiktet” man kanske kan komma åt bäst med kontaktförbudet.²⁰⁹

5.3 Riskbedömningar

5.3.1 Allmänna utgångspunkter

I enlighet med förarbetena stadgades framförallt under ledning av lagrådet att det till grund för ett förbud framförallt bör beaktas om personen tidigare begått brott av typen mot någons liv, hälsa, frihet eller frid. Även andra brott av trakasserande natur bör emellertid kunna utgöra grund för ett förbud enligt motiven. Samma typ av brott men som riktats mot tredje person bör

²⁰⁶ Telefonintervju med åklagare från Malmö åklagarkammare.

²⁰⁷ *Utväg*, ett samarbete mellan Landstinget, Socialtjänst, Polis och åklagare i Skaraborg.

²⁰⁸ Telefonintervju med åklagare från Skövde åklagarkammare.

²⁰⁹ Telefonintervju med åklagare från Malmö åklagarkammare.

även undantagsvis kunna ligga till grund för bedömningen av om ett förbud ska meddelas. I de fall då en lagakraftvunnen dom eller godkänt strafföreläggande är för handen ska dessa omständigheter ”utan vidare”²¹⁰ kunna utgöra grund för riskbedömningen. Enligt motiven stadgas inget generellt angående riskbedömningen då det gäller brott som inte lett till lagföring eller om det fattats beslut om åtalsunderlåtelse. Om förundersökning antingen lagts ned eller är pågående får en bedömning göras i varje enskilt fall.²¹¹ Restriktivitet ska enligt motiven dock råda vad gäller utfärdande av förbud för de fall där den potentiella förbudspersonen inte tidigare begått brott mot den andra personen,²¹² eller endast gjort sig skyldig till ett brott. Då får hänsyn tas till om det finns en objektivt befogad rädsla eller ängslan hos offret, grundat i hur den potentiella förbudspersonen uttalat sig eller betett sig efter brottet ifråga.²¹³

Det är svårt att förneka att det finns utrymme för olika tolkningar, lagen lämnar det öppet för skönsmässiga bedömningar.²¹⁴ En problematik värd att ha i åtanke är den situation att ett meddelat kontaktförbud i vissa fall kan framkalla den typ av handlingar som förbudet avser att förhindra, vilket torde göra riskbedömningen än svårare. Åklagarna har att hantera även denna typ av problematik, inom ramen för en skyndsam handläggning därtill. Frågan har ställts vad som går att göra med denna kunskap.²¹⁵ Min uppfattning är att detta aktualiserar dels vilka belägg eller studier som talar för kontaktförbudets skyddsförmåga respektive förmåga att minska återfall i brott, dels frågan om hur överträdelser bör hanteras.

5.3.2 Riskbedömningar ur åklagarperspektiv

I motiven till lagen uttrycktes att riskbedömningar generellt sett får anses svåra att göra, men då de förekommer vid tillämpningen av bl.a. de straffprocessuella tvångsmedlen, kan en jämförelse göras med den typen av

²¹⁰ Prop. 1987/88:137, s. 41.

²¹¹ Ibid, s. 40-41.

²¹² Ibid, s. 18.

²¹³ Ibid, s. 19.

²¹⁴ Nilsson och Aitattaleb 2009, s. 72.

²¹⁵ Ibid, s. 70.

bedömning.²¹⁶ Man bör emellertid kanske notera att det var ett tag sedan motiven författades, och att mycket har hänt avseende risk-relaterad forskning sedan dess. Enligt länsansvarig brottsoffersamordnare i Skåne är det så att polis och åklagare gör varsin riskbedömning. Enligt intervjun med åklagarna bekräftas delvis denna syn, men indirekt förstås (kanske med anledning av den skyndsamma handläggningstiden för åklagare) att det till stor del är polisens uppgifter som ligger till grund för kontaktförbudsbeslutet. Enligt åklagaren i Skövde får åklagarna inte alltid in själva riskbedömningsinstrumentet (t.ex. SARA, min anm.), men om de får in det så läses det. Enligt åklagaren i Malmö ser åklagarna aldrig några SARA-bedömningar, och hon uppger att det troligen har att göra med sekretessreglerna, som omöjliggör att dessa kommuniceras med åklagarna. Åklagarna gör dock egna bedömningar som är baserade på liknande faktorer som de som finns i SARA.²¹⁷

5.3.3 Skyndsamhet

Handläggningen, vilket inkluderar utredning och riskbedömning, ska göras skyndsamt respektive särskilt skyndsamt avseende kontaktförbud i gemensam bostad respektive det särskilt utvidgade kontaktförbudet.²¹⁸ Enligt åklagarnas föreskrifter innebär denna skyndsamhet en vecka (ordinarie kontaktförbud),²¹⁹ respektive fyra dagar (kontaktförbud avseende gemensam bostad samt särskilt utvidgat kontaktförbud).²²⁰

5.4 Genomgång av beslut om kontaktförbud

För att få en bild av samt undersöka tillämpningen av kontaktförbudslagen har jag valt att studera beslut om kontaktförbud under perioden september månad 2013. För att få någon typ av spridning på materialet har jag valt att

²¹⁶ Prop. 1987/88:137, s. 19.

²¹⁷ Telefonintervju med åklagare på Skövde respektive Malmö åklagarkammare.

²¹⁸ Kontaktförbudslagen 6 a § 1 st respektive 6 a § 2 st.

²¹⁹ ÅFS 2011:6, konsoliderad version, 1 §.

²²⁰ Ibid, 2 §.

studera beslut från åklagarkammarna Södertörn, Skövde, samt Malmö. Södertörn och Skövde har valts ut särskilt med tanke på att de figurerat i bl.a. Tryggare Sveriges rapport²²¹ och nyligen i nyhetsmedias uppmärksammande av kontaktförbudsfrågan²²² såsom de kammare som varit bland de som haft minst respektive flest antal beviljade ansökningar om kontaktförbud.

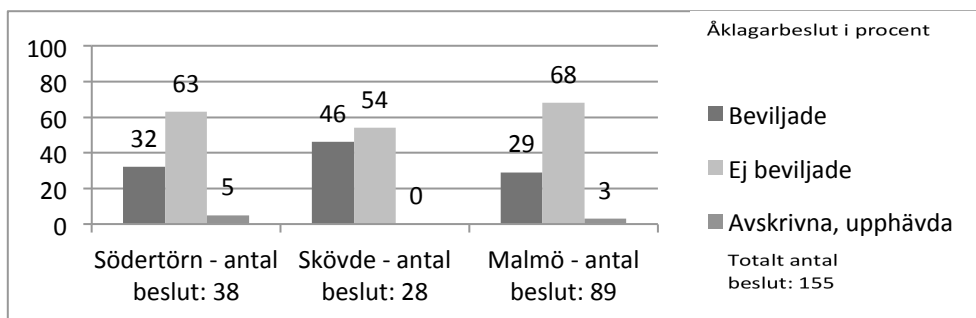
Malmö åklagarkammare valde jag utifrån möjligheten att få komma till kammaren med förhoppningen att få samtala med någon av åklagarna. Detta har lett till de kvalitativa intervjuinslagen i uppsatsen. Jag önskade också samtal med åklagare från de andra kamrarna, och för min jämförelse lyckades jag få en intervju med en åklagare i Skövde. Tyvärr fick jag ingen kontakt med någon på kammaren i Södertörn, men då syftet med intervjuerna var av kvalitativ karaktär lät jag mig nöja med de två givande samtalen jag hade med representanter för de två andra kamrarna i min studie.

Min begäran avsåg att få ut samtliga beslut om kontaktförbud under september månad. För att kunna ta del av varje ärende i helhet hade jag behövt vända mig till polis, där underlaget för bedömningen främst finns. Med hänvisning till sekretess blev jag upplyst om att jag inte utfått samtliga beslut för september månad. Enligt åklagarkammaren i Skövde sorterades de sekretessmarkerade handlingarna bort automatiskt när kammaren skulle ta fram underlag, varför jag inte kunnat få någon uppgift om hur många bortfall av ansökningar som skett på grund av sekretess.²²³ Underlaget får således ses mer som en kvalitativ undersökning av vad som framgår av besluten samt hur detta motiveras.

²²¹ Strandell, 2011:1.

²²² <http://www.dn.se/nyheter/sverige/mojlighet-till-kontaktforbud-ar-ett-geografiskt-lotteri/>
Läst 2014-02-14.

²²³ Åklagarmyndigheten 2011, s. 31: de uppgifter som anges i beslutet kan inte omfattas av sekretess (OSL 10 kap. 3 § 2 st. samt 35 kap. 5 § 2 st.).

5.4.1 Ordinärt kontaktförbud 1 §

Sammanfattningsvis fanns det i samtliga (10) beviljade kontaktförbudsansökningar i Södertörn på grund av särskilda omständigheter risk att motparten/XX kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt trakassera sökanden/YY, samt ansågs att pågående utredning ger stöd åt ansökan. I några (2) fall hade motparten tidigare dömts för brott mot närstående, och i (2) andra fall hade motparten tidigare dömts för någon typ av våldsbrott/brott mot frihet eller frid, odefinierat om mot närstående eller tredje man.

Sammanfattningsvis fanns det i besluten i Skövde (5) på grund av särskilda omständigheter risk att motparten/XX kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera YY, i samtliga fall. I några (3) av fallen hade motparten tidigare dömts för brott mot närstående/våldsbrott/brott mot frihet eller frid. I två av fallen betonades att pågående utredning ger stöd åt ansökan. I ett fall hade motparten accepterat att ett kontaktförbud utfärdas.

Sammanfattningsvis för Malmö, så var det samtliga som innehöll motiveringen att det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att XX kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera YY.²²⁴ I alla utom ett av de beviljade ordinära kontaktförbuden fanns också formuleringen att pågående utredning ger stöd åt ansökan. I en del (7) av fallen rörde det uttryckliga misstankar avseende grovt

²²⁴ Jfr formuleringen i kontaktförbudslagen 1 § 2 st.

hemfridsbrott, olaga hot, skadegörelse, grovt olaga hot, misshandel, ofredande, olaga förföljelse, samt grov kvinnofridskränkning. I 8 fall förhöll det sig så att motparten tidigare dömts för brott mot närstående/våldsbrott/brott mot frihet eller frid. I några (3) fall gällde det ”upprepade fall av ofredanden”, men det klargjordes inte specifikt om det rörde endast misstankar om brott eller tidigare domar. Min uppfattning är att det, i de fall det finns tidigare domar, nästan uteslutande skrivs ut att så är fallet, med hänvisning till att det enligt lagen är ett starkt vägande skäl för att meddela kontaktförbud.

5.4.2 Kontaktförbud avseende gemensam bostad 1 a §

Dessa beslut inkluderar både kontaktförbud enligt 1 § såväl som kontaktförbud i den gemensamma bostaden enligt 1 a §.

Sammanfattningsvis var det endast Skövde som hade beviljade beslut (2) avseende gemensam bostad under september månad (av de jag fått ta del av). Båda besluten baserades på att utredningen gav stöd åt ansökan, det ena genom förhör samt fotografier, det andra genom att sökandens uppgifter har stöd i vittnesförhör med en av sökandens och motpartens gemensamma söner. I besluten om gemensam bostad har också skrivits ut kravet att motparten och den som förbudet avses skydda har förbundit sig att medverka till att motparten (i rimlig utsträckning enligt ena beslutet) får tillgång till sina personliga tillhörigheter.

5.4.3 Utvidgat kontaktförbud 2 § 1 st

Sammanfattningsvis var det endast ett av alla beslut jag fick ta del av som avsåg ett utvidgat kontaktförbud, detta meddelades på kammaren i Södertörn. I detta fall hade motparten tidigare dömts för olaga hot mot sökanden. Pågående utredning gav stöd för ansökan, och motparten hade uppgett att han varit vid sökandens bostad. Han hade vidare uppgett i förhör att han och sökanden älskar varandra samt att han ville träffa henne. Det anfördes att det därtill kunde antas att ett ordinärt kontaktförbud (1§) inte skulle vara tillräckligt. Detta då uppgifter från såväl sökanden, ett vittne, samt motparten gav för handen att motparten varit nedanför sökandens

balkong. Innan dess tog motparten kontakt med sökanden trots gällande kontaktförbud (sökandens och ett vittnes uppgifter i förhör).

5.4.4 Särskilt utvidgat kontaktförbud 2 § 2 st

Inga av de beslut jag fått ta del av gällde särskilt utvidgat kontaktförbud.

5.4.5 Om elektronisk övervakning, s.k. fotboja

Inga av de beslut jag fått ta del av gällde särskilt utvidgat kontaktförbud förenat med villkor om elektronisk övervakning. Denna bestämmelse har kritiserats, främst för dess verkningslöshet avseende att de s.k. fotbojorna bokstavligen inte funnits till hands. Fotbojorna verkar ännu idag inte vara helt sluttestade,²²⁵ tre år efter att bestämmelsen trädde ikraft. Det torde naturligtvis påverka den faktiska möjligheten att döma någon enligt denna paragraf. Tanken med införandet av denna möjlighet var att förstärka det särskilt utvidgade förbudets skyddsverkan, samt med förhoppningen att det skulle leda till att denna typ av förbud skulle tillämpas i ökad utsträckning.²²⁶ Många remissinstanser förhöll sig mycket kritiska till förslaget, bl.a. med hänvisning till att erforderlig teknik inte riktigt ansågs finnas tillgänglig inom överskådlig tid.²²⁷

5.4.6 Ej beviljade ansökningar

Sammanfattningsvis gäller på kammaren i Södertörn, för de ej beviljade kontaktförbudsansökningarna, att det i samtliga fall (24) helt enkelt ansågs att förutsättningarna för kontaktförbud inte var uppfyllda. I ett stort antal fall (15) motiverades avslagsbeslutet framförallt med att motparten inte tidigare dömts för brott mot närstående.²²⁸ Att pågående utredning inte för närvarande ger tillräckligt stöd för ansökan var fallet för majoriteten av besluten (21). I ett fall motiverades avslag även med hänvisning till att parterna ligger i konflikt angående gemensamma barn, där motpartens kontakter med sökanden ska ha berott på oro för barnets välbefinnande.

²²⁵ Samtal med länsansvarig brottsoffersamordnare i Skåne.

²²⁶ Prop. 2010/11:45, s. 50.

²²⁷ Ibid, s. 45.

²²⁸ Varav fyra av dessa beslut avsåg två par som anmält varandra.

Detta medförde avslag i kombination med att motparten inte tidigare dömts för brott mot närstående. I ett annat fall meddelades inte kontaktförbud där olaga hot skett vid ett tillfälle, bl.a. framhölls att parterna inte har någon relation.

Det finns beslut där tidigare brottslighet har konstaterats vara för handen (3). Att dessa ansökningar ej beviljades har i besluten motiverats med hänsyn till att det inte ansetts tillräckligt, då domen ifråga antingen meddelats flera år tillbaka i tiden; eller åtminstone inte meddelats nyligen (2). Det tredje av dessa fallen motiverades med att situationen sedan domen inte vid ansökan om kontaktförbud gav för handen att det skulle finnas en klar och konkret risk för att motparten återigen skulle begå brott mot, förfölja, eller på annat sätt allvarligt trakassera sökanden.

För de ej beviljade kontaktförbudsansökningarna i Skövde (15) har det i samtliga fall motiverats med att motparten inte tidigare dömts för brott mot närstående. För de flesta fall (12) gällde också att pågående utredning inte vid beslutsfattandet ansågs ge tillräckligt stöd för ansökan. I några fall (3) hade brottsutredningen lagts ned. Några fall (3) motiverades kort och gott med att brott ej kunnat styrkas. I ett beslut motiverades avslag även med att motparten ansågs införstådd med att sökanden inte vill ha kontakt med honom. Troligen får denna typ av uppgifter en annan betydelse i de fall där tidigare brott mot närstående föreligger. Ett avslagsbeslut motiverades med att sökandens egna uppgifter gav för handen att han umgåtts under lång tid med motparten utan att ta kontakt med polis.

Av de beslut om kontaktförbud som inte beviljades under september månad vid Malmö åklagarkammare (60) motiverades flertalet (43) med att motparten inte tidigare dömts för brott mot närstående. För en tredjedel av fallen (20) motiverades avslaget även med att motparten inte är misstänkt för något brott mot sökanden. Formuleringen ”pågående utredning ger ej tillräckligt stöd för ansökan” var också en grund för att inte bevilja kontaktförbud avseende en tredjedel (20) av besluten. Nästan en tredjedel (19) utgjorde även de avslagsbeslut som innehöll formuleringen: ”inga

övriga omständigheter har framkommit i ärendet som motiverat ett kontaktförbud.” För de ansökningar som avsett gemensam bostad anfördes i besluten (2) att det ställs höga krav för att bevilja ett sådant förbud, och motiverades även med grunden att motparten inte tidigare är dömd för brott mot närstående samt att pågående utredning inte ger tillräckligt stöd för ansökan. Några beslut (2) motiverades också med att ifrågavarande brottsmisstanke avser ett misshandelstillfälle, vilket ”ej är tillräckligt för att bevilja ansökan avseende gemensam bostad.” Denna grund anfördes förenat med att motparten inte tidigare dömts för brott mot närstående.

Andra motiveringar som medfört avslag (de flesta i kombination med någon av de ovan nämnda motiveringarna) är att sökanden ej velat ha något kontaktförbud (5), och att det därför saknats förutsättningar att meddela kontaktförbud.²²⁹ I en handfull beslut ansågs det saknas sådana särskilda omständigheter som kan anses innebära risk (för brott, förföljelse eller trakasserier etc.). I kombination med att motparten inte tidigare dömts för brott mot närstående samt att pågående utredning ej ger tillräckligt stöd för ansökan, beviljades därför inget kontaktförbud i dessa fall (5).

5.5 Domstol

Varje beslut av åklagare om att antingen bevilja eller avslå en ansökan om kontaktförbud ska enligt kontaktförbudslagen 14 § prövas av tingsrätt på begäran av antingen förbudspersonen eller skyddspersonen.²³⁰

5.6 Avsaknad av praxis för vägledning – få väljer att begära rättens prövning

Undersökning och statistik visar att få begär domstolsprövning av åklagarbeslut om kontaktförbud. Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum

²²⁹ Varav 4 av 5 beslut gällde samma sökande.

²³⁰ Ytterligare regler om prövningen: kontaktförbudslagen 14-23 §§.

som granskat 527 ansökningar om kontaktförbud, kom fram till att rättens prövning begärts i endast 4 % av fallen. I samtliga hade domstolen fastställt åklagarens beslut. Av de ansökningar som inte beviljades (425), begärdes domstolsprövning i 2 % av fallen, och även i dessa fall fastställdes åklagarens beslut.²³¹

Ytterligare en HD-dom finns att belysa,²³² som avsåg frågan om förlängning av ett meddelat (besöks-)förbud. Den tilltalade hade fem år tidigare dömts till fyra års fängelse för olaga hot, olaga frihetsberövande, ofredande och våldtäkt mot sin före detta fru. HD markerade att det rörde sig om allvarlig brottslighet, samt att det rörde sig om flera gärningar. Under permissioner från fängelset hade den tilltalade inte överträtt det då gällande besöksförbudet, och levde även i ett nytt förhållande. HD hävde besöksförbudet med hänvisning till att det inte förelåg sådana omständigheter (domen låg lång tid tillbaka, skött sina permissioner, nytt förhållande) som pekade i riktning mot att det fortfarande skulle föreligga någon beaktansvärd risk för brott etc., riktat mot målsäganden.

Betydelsen av domstolspraxis brukar allmänt anses stor, och har även för kontaktförbudsinstitutet framhållits som av vikt.²³³ Dock ansåg åklagaren i Skövde i min intervju att det faktum att det inte begärs så många domstolsprövningar kan vara bra å sin sida då det kan ses som ett ”gott kvitto” på åklagarnas arbete. Hon ansåg att det indikerar att besluten är riktiga och uppfattas som riktiga också av parterna. Avsaknaden av praxis att förhålla sig till menade hon dock har lett till att det ser så olika ut i hela landet. Åklagaren i Malmö höll i sak med, och ansåg också att praxis gör att det blir lättare att likrikta prövningen nationellt. Emellertid menade hon att då det är fråga om riskbedömning är det så små detaljer som kan göra ett ärende unikt, varför hon ställde sig något tveksam till huruvida praxis egentligen skulle kunna ha en tydliggörande förmåga. Dock lade hon till att

²³¹ Åklagarmyndigheten 2013:4, s. 26.

²³² NJA 2006, s. 202.

²³³ Exempelvis har det framhållits av åklagarmyndighetens utvecklingscentrum m.fl., se inledande avsnitt 1 i uppsatsen.

det hade varit givande att åtminstone erhålla hovrättsdomar i frågan, då tingsrättsdomar finns, men att det ur praxissynpunkt hade varit bra att få upp det i hovrätt.

6 Analys

Analysen som följer är uppbyggd utifrån de tongivande tankegångarna kring respektive frågeställning, vilka markerats genom en mindre rubrik för att i någon mån erhålla tydlighet och avgränsning. I ett sista avsnitt ges några av uppsatsförfattarens egna reflektioner och avslutande kommentarer.

6.1 Är kritiken mot kontaktförbudslagen befogad?

Relativt omfattande kritik har omgärdat denna skyddsåtgärd, och frågan om kritiken är befogad kan få olika svar beroende på från vilket perspektiv som svaret hänförs till. Enligt åklagare så är kritiken utifrån rådande arbetsförhållande inte helt befogad, varför svaret således blir nej. Med hänvisning till att även åklagarna identifierat brister, kan emellertid detta nej inte anses hugget i sten. Detta med tanke på vad som framkommit dels genom åklagarmyndighetens tillsynsrapporter, dels genom samtal med verksamma åklagare. För svaret ja på denna fråga står kanske främst opinionen i nyhetsmedia, representanter för brottsofferrörelsen såsom bl.a. organisationen Tryggare Sverige. Även Brå har pekat ut en del brister med kontaktförbudet. Det får i någon mån anses stå klart att kontaktförbudet inte anses fulländat av någon part i sammanhanget.

Huruvida bristerna med kontaktförbudet ska anses vara hänförliga till det lagtekniska eller om det är mot tillämpningen kritiken bör riktas är inte helt glasklart. I något avseende tycks det i alla fall vara så att lagen kunde tydliggjorts med viss domstolspraxis, framförallt kommer det kanske gälla den nyligen ändrade lagtexten gällande kontaktförbud avseende gemensam bostad. Tröskeln till ett beviljande sänks härmed avseende risken, och således blir det tydligt att viss eftergift gjorts till förmån för brottsofferperspektivet då tanken är att fler ska kunna erhålla detta skydd.

När det gäller befogad kritik mot det lagtekniska synes regeln om särskilt utvidgat kontaktförbud förenat med elektronisk övervakning vara i

faroazonen, då elektronisk övervakning inte tillämpats en enda gång. Det finns i skrivande stund ännu inga tillgängliga fotbojor. Avseende denna regel anser jag det stå klart att de politiska ambitionerna överskred den faktiska (verkställande) förmågan, eftersom det ibland kanske är enklare att lagstifta men svårare att omsätta i praktiken för de myndigheter (i detta fall polismyndigheten) som således ska verkställa det lagstiftarens beslut.

När det vidare gäller frågan huruvida brister kan identifieras så är min mening framförallt att det tycks finnas indikationer på att kontaktförbudet inte helt och hållet använts på det sätt som genom forskning visat sig vara mer effektivt. Lagens krav medför att det i praktiken oftast blir aktuellt med kontaktförbud i de fall där skyddsåtgärden tycks som minst verksam med hänsyn till återfallsrisk, dvs. i fall där risken klassats som hög i enlighet med strukturerade riskbedömningar med hjälp av t.ex. SARA. Förutom de studier som Strand m.fl. gjort så fann jag visst medhåll från åklagare i denna fråga, således att kontaktförbudet kanske är en bättre åtgärd för de fall som bedömts som låg- eller mediumrisk. Enligt Strand är högriskförövaren den som med störst sannolikhet åläggs ett kontaktförbud, även om dess brottsförebyggande effekt i ett sådant fall är som svagast.

6.2 Är kraven för höga för att erhålla kontaktförbud?

Trots att det angivits på flera ställen i förarbeten att lagen medger utrymme för att bevilja kontaktförbud även om ingen tidigare brottslighet är för handen, så tycks detta mycket sällan och i princip aldrig nyttjas av åklagare.

6.2.1 Genomgången av kontaktförbudsbesluten – vad visar den?

Att kraven för att erhålla kontaktförbud är höga får anses vara en vedertagen uppfattning. Huruvida de är alltför höga är en tämligen svår fråga att ge ett enkelt svar på. I det avseendet att kraven skulle anses för höga kan framförallt belysas att det generellt sett uteslutande krävs tidigare brottslighet som grund för kontaktförbud, något min genomgång i helhet visat på. Motivet att det är integritetskränkande med en sådan åtgärd för den

potentiella förbudspersonen väger således ännu tungt, jämfört med vikten av integritetskränkningen för offren i sammanhanget. Ett enda beslut om utvidgat kontaktförbud, samt avsaknaden av särskilt utvidgat kontaktförbud, och den i sådant fall presumerade fotbojan, ger en fingervisning om att dessa skydd nästintill är ouppnåeliga. Detta oaktat att de särskilt utvidgade kontaktförbuden (jämfört med de ordinära kontaktförbuden) eventuellt inte är avsedda för majoriteten av kontaktförbudsärenden. Möjligen är användningen av framförallt det utvidgade kontaktförbudet något återhållsamt, med hänvisning att det inte är otillåtet att meddela ett sådant kontaktförbud direkt om omständigheterna är sådana att ett ordinärt kontaktförbud bedöms vara otillräckligt.

Värt att nämna med anledning av att kraven är höga är även att de många ansökningar om kontaktförbud som når åklagarna i relativt stor utsträckning inte anses möta lagens kriterier. För detta torde exempelvis polisens roll granskas något mer ingående, då brister relaterat till kontaktförbudsansökningarna delvis kan hänföras till polis. Information om kontaktförbud tycks emellanåt kanske ha nått en för bred grupp av målsägande eller brottsoffer, något som en av åklagarna tog upp när vi samtalade, således får det förstås som att en alltför stor grupp av brottsoffer tror sig ha blivit erbjudna ett skydd, utan att förstå eller ha blivit informerade tillräckligt om att det görs en riskbedömning och en prövning hos åklagare.

6.2.2 Kraven i förhållande till olika riskgrupper

Studieresultat från Strand m.fl. har visat att de förövare som bedömts som låg-, eller mediumrisk inte är lika benägna att återfalla i relationsvåldsrelaterad brottslighet om de hade ålagts kontaktförbud, jämfört med de som bedömts som ”högriskförövare.” Genom att se över den bedömda risken för förövare som återföll i brottslighet, kunde forskarna se att av dem som hade ålagts kontaktförbud och återföll i brott, var den stora majoriteten bedömda utifrån hög risk för brott. Med denna bakgrund framstår det som att genom att utfärda vad som skulle kunna beskrivas som

missriktade kontaktförbud, bidrar det troligen till att kontaktförbudslagen blir en besvikelse samt att lagen inte kan leva upp till de förväntningar som finns. Inte bara blir det en besvikelse för de enskilda som drabbas av överträdelser av kontaktförbudet, utan även ur brottsofferintresset i helhet. Bilden av ett uddlöst rättsligt verktyg förstärks troligen av att kontaktförbudet inte ger skydd mot de personer som bedömts löpa hög risk för (återfall i) brott. Av vikt är att strukturerade riskbedömningar görs, och i enlighet med de studier som presenterats så är det visat att SARA och liknande instrument (som den från SARA deriverade B-SAFER) de facto har betydelse, och är tillförlitliga instrument att användas av icke-kliniker såsom anställda inom rättsväsendet, för att kunna genomföra en bra riskkalkyl.

Kommunikationen mellan polis och åklagare får även stor betydelse. I enlighet med att sekretessregler och partsinsyn påverkar denna kommunikation anser jag att utgångspunkten torde vara att det i alla fall angående kontaktförbud från polis till åklagare ska kommuniceras huruvida det finns en hotbild, samt om denna hotbild summerats efter att en strukturerad riskbedömning gjorts. Därtill torde polisens uppfattning och motivering huruvida kontaktförbud får anses vara den adekvata interventionen framställas, vilket således torde kunna göras med viss säkerhet med hänvisning till vad som framgått av studierna utförda av Strand m.fl.²³⁴ Förhoppningsvis görs något liknande redan i nuläget, framförallt på de orter där polis och åklagare har bra samarbete. Men det kan troligen göras mer strukturerat än vad som tycks vara fallet, vilket ju också varit en del av kritiken mot kontaktförbudet och dess tillämpning. Att samarbetet mellan polis och åklagare är en grundförutsättning var vidare en tydlig uppfattning hos framförallt åklagaren på åklagarkammaren i Skövde, som tydligt hänvisade till den fruktbara kommunikationen där, myndigheterna emellan.

²³⁴ Se framförallt vad som redogjorts för s. 54 (ff) i uppsatsen.

Betonas bör emellertid det som t.ex. Benitez m.fl. framhållit, att kontaktförbudet bara är en komponent av flera skyddsåtgärder. Detta för att ett bevisligen så komplext problem som relationsvåld (i enlighet med vad jag anført ovan och redogjort för i avsnitten om brottsofferperspektiv) kräver såväl rättslig hjälp som kurativ hjälp, och det är troligtvis så att meddelat kontaktförbud kan ge det förvillande intrycket av att ge ett skydd som skulle vara fullständigt.

6.2.3 Gällande rätt

Hänvisningen i kontaktförbudslagen till att det vid riskbedömningen ska tas särskild hänsyn till brott mot liv, hälsa, frihet eller frid (1§), ger ändå en tydlig indikation på att detta är vad åklagarna främst har att rätta sig efter. Denna formulering har också hållit sig kvar i lagtexten trots försök att ta bort den med hänvisning till den ur brottsoffersynvinkel höga tröskeln för att erhålla kontaktförbud. Praxis har, såsom redogjorts för, även bekräftat denna strängare linje.

Praxis har därtill även stakat ut en linje avseende de fall där stor försiktighet ska råda vid bedömningen av om kontaktförbud ska meddelas, vilket gäller fall där parterna har gemensamma barn, i synnerhet om parterna dessutom förekommer i någon typ av vårdnadstvist. HD:s uttalande i vårdnadstvismålet²³⁵ var att komponenter såsom gemensamma barn, bakomliggande eller pågående vårdnadstvist, samt nedlagd förundersökning medför att kontaktförbud i regel inte kan meddelas. Detta bekräftar även bilden av att tidigare brottslighet nästintill är ett krav.

Ett efterskänkande av de höga kraven har delvis gjorts ur brottsoffersynpunkt genom en faktisk lagändring (ändringen i riskrequisitet avseende gemensam bostad), så att det inte ska vara en ouppnåelig möjlighet att erhålla ett sådant förbud trots en stark proportionalitetsprincip. Nämnada princip medför dock troligen att lagen fortsatt kommer att användas restriktivt. För att kunna legitimera en sådan restriktivitet, oavsett

²³⁵ NJA 2007 s. 272, se avsnitt 4.6.

hänvisning till proportionalitetsprincipen, så torde dock erforderlig utredning med grund i en strukturerad riskbedömning kunna ge tydligt besked avseende risken för att den potentiella förbudspersonen kommer att begå brott mot den sammanboende. På så vis upprätthålls tanken om restriktivitet utan att försaka möjligheten att förse rätt person med en adekvat skyddsåtgärd i rätt sorts situation.

En ofrånkomlig svårighet är dock den riskbedömning som ska göras, vilken per se medför utrymme för olika uppfattningar och tolkningar, det som av media uppfattats som att det är ”åklagares magkänsla” som avgör i kontaktförbudsärenden. Här spelar offrets upplevelser tydlig roll, genom att uttrycka rädsla framförallt. Genomgången av åklagarbesluten vittnar om att de flesta beviljade kontaktförbud haft flera faktorer till stöd, där tidigare brottslighet nästan är ett obligatorium.

6.2.4 Överträdelser av kontaktförbud i sammanhanget

Även om det i teorin skulle kunna vara så att själva överträdelsen är det första brottet förbudspersonen begår med hänvisning till att det formellt sett inte krävs tidigare brottslighet för att meddela kontaktförbud, visar min genomgång av åklagarbeslut att det oftast finns bakomliggande brottslighet.

Att det vidare finns gråzoner gällande huruvida överträdelserna ska anses befogade, samt huruvida en konstaterad överträdelse ska anses som ringa komplicerar situationen ytterligare. Det specifika i varje unikt ärende gör att personliga värderingar hos beslutsfattaren skulle kunna lysa igenom, vilket ur brottsoffersynvinkel kan medföra problem. Bl.a. utifrån det som anförts i uppsatsen om offrens förmåga att uttrycka rädsla på ett ”idealiskt” sätt, vilket har framhållits som något som går emot det upplevda kravet på att samtidigt presentera väldigt precis fakta rörande tid, plats och på vilket sätt överträdelserna gjorts.

Enligt den hovrättsdom jag återgivit²³⁶ ska det inte spela någon roll huruvida skyddspersonen gör aktivt motstånd eller inte när förbudspersonen tar kontakt. Det finns dock anledning att kanske ana gränsdragningsproblematiken mellan en sådan situation då skyddspersonen inte gör aktivt motstånd, och situationen då överträdelsen ska anses framförallt som ringa. Befogade kontakter anser jag bör tolkas förhållandevis snävt, till att möjligen endast omfatta att gemensamma barn insjuknar akut.

Att det i motiven ansetts vara en befogad kontakt att ”oplanerat” åka med samma buss eller gå på samma teaterföreställning, såvida förbudspersonen inte tar aktiv kontakt, ger enligt min uppfattning upphov till en del bedömningssvårigheter, i synnerhet avseende frågan om vad som egentligen ska anses som en aktiv kontakt. Därutöver torde en del till synes ”oplanerade” sammanträffanden vara svåra att bevisa, såväl avseende att man faktiskt befunnit sig på samma plats, som att ett sådant sammanträffande därtill skulle vara planerat eller medvetet från förbudspersonens sida, som ett led i förföljelse av någon.

Såsom framgått av Benitez m.fl.²³⁷ finns en del teorier hämtat från en utbredd internationell forskning som går ut på att rättsväsendets beivrande av överträdelser av kontaktförbud kan spela en avgörande roll, särskilt avseende recidivrisk. En intervention i samband med överträdelser har ansetts minska risken för att på nytt bli utsatt för brott. Att frekvensen av överträdelser har ansetts vara det (internationellt) mest utbredda rapporterade måttet på kontaktförbudens effektivitet, för även detta tankarna till att kontaktförbudet måste riktas mot rätt personer. Detta erhålls genom att ett välgrundat underlag finns för att utfärda kontaktförbud. En avsevärd skillnad mellan kontaktförbudet i svensk rätt och andra länders kontaktförbudsinstitut såsom studien av Benitez m.fl. får förstås, är bland annat att kunna utfärda permanenta kontaktförbud.

²³⁶ RH 1993:24.

²³⁷ Se avsnitt 3.2.2.

Länken mellan återfallsrisken och själva överträdelsebrottet har också markerats i forskning. Framhållas bör att Strand i sin studie om kontaktförbudets brottsförebyggande effekt²³⁸ betonat rättsväsendets beivrande av överträdelser som en viktig beståndsdel i relationsvåldsfall. Beivrandet av överträdelser får också anses ha en viktig trygghetsskapande effekt för offren för relationsvåld.

6.3 Kräver kontaktförbudslagen ideala offer, och skapar den gärningsmän?

Den främsta relevansen för Sahlins studie gällande kontaktförbudets oavsiktliga utfall är enligt min uppfattning att denna typ av problematisering speglar komplexiteten som mötet mellan rättsväsendet och det privata (genom nära relationer) utgör. När det gäller kontaktförbud så meddelas dessa i en majoritet av fallen avseende en konstellation av personer som har, eller har haft, en nära relation. Att för offret, den potentiella skyddspersonen, orientera sig i det som för rättsväsendet är en självklar brottskontext, har påvisats vara svårt för en del. Sahlins studie har lyft fram att skyddspersoner upplevt dubbeltydiga signaler från rättsväsendet när det gäller den förväntade reaktionen på motpartens kontaktförsök. Det framstår som ett dilemma för en del skyddspersoner avseende kravet på att bevisa trakasserier och överträdelser å ena sidan, samtidigt som de å andra sidan skulle undvika att provocera fram denna typ av handling. I grund och botten finns därutöver också det faktum att en (tidigare) närstående persons handlingar helt plötsligt uteslutande ska ses i en brottskontext, nästan oavsett karaktären på handlingen,²³⁹ något som även det speglar svårigheten med att bedöma och tolka omständigheterna i kontaktförbudsfall.

Att idén om det ideala offret har visst inflytande i kontaktförbudsärenden anser jag delvis ha visats genom de grunder som anförts med lagen, där diskursen våld mot kvinnor använts som motiv för införandet av bestämmelserna. Rapporter och utredningar visar att en skrämmande stor

²³⁸ Se under avsnitt 4.7, från s. 54.

²³⁹ Se s. 50 i uppsatsen, vilket också kan jämföras med vad Emerson m.fl. kommit fram till i sin studie, se s. 20-21.

andel kvinnor utsätts för våld av närstående, och för att uppnå status av idealiskt offer krävs att de alienerar sig från dessa närstående personer. Detta framstår oftast som självklart utifrån rättsväsendets sida, men jag tror att det är långt ifrån självklart för de som befinner sig i den situationen.

Att verkligheten inte alltid är svart eller vit är också något som Sahlin försöker förmedla med sin studie, vilket jag anser gör studien relevant inom ramen för denna uppsats. Det är ofrånkomligt att det åtminstone i kontaktförbudslagens fundament²⁴⁰ går att skönja ett krav eller en önskan om ideala offer. Denna typ av offer framstår dock allt som oftast som någon som samtidigt ska utgöra två sidor av samma mynt; rationell, autonom och faktastyrd, men på samma gång emotionellt inriktad med förväntad verbal förmåga avseende att uttrycka främst rädsla. Sahlin kritiserar rättsväsendets förenklande av flerdimensionella interaktioner och sammanhang, något som jag delvis håller med om men som samtidigt kanske får ses som något ofrånkomligt till viss del.

Som jag konkluderat redan i den löpande texten är det enligt min mening så att gränsen för det privata och vad som ansetts ”normalt” inom ramen för ett tvåsamt förhållande, enligt gängse normer, i kontaktförbudsärenden skulle kunna bedömas som ett intrång i ena personens integritetszon. Denna typ av gränsdragningar är oerhört vanskliga, troligtvis oavsett profession. Likväl är det sådana gränsdragningar som rättsväsendet direkt eller indirekt måste hantera i en hel del kontaktförbudsärenden.

6.4 Finns det stöd för att sänka kraven för att fler ska erhålla kontaktförbud, eller för att åtminstone tillämpa lagstiftningen mindre restriktivt?

²⁴⁰ Med detta avser jag det som jag sammantaget redogjort för avseende bland annat lagens syfte, teorier som influerat utvecklingen av lagen, synen på parterna i kontaktförbudsärenden, m.m.

Frågan är om fler ska erhålla kontaktförbud, när det snarare tycks som att det är en fråga om att kontaktförbud borde utfärdas i de fall där förutsättningarna är uppfyllda och där behovet finns och adekvat skydd kan utverkas.

6.4.1 Sänkt krav för att fler ska erhålla kontaktförbud?

Angående en modifiering för att sänka tröskeln ur lagteknisk synvinkel så har det redan varit föremål för försök genom utredningsinitiativ som önskat ta bort hänvisningen till tidigare brottslighet i lagen.²⁴¹ Denna väg har således redan vandrats. Möjligen är det inte endast så att det är den lagtekniska vägen som leder till en lösning.

Bristerna avseende kontaktförbud har i någon mån visats hänförliga till organisationen hos polis, samt samarbetet mellan polis och åklagare när det gäller relationsvåldsfrågor. Detta samarbete skiljer sig åt så pass mycket från myndighet till myndighet, vilket rimligen skulle kunna vara kopplat till antalet beviljade kontaktförbud. Detta skulle således förklara varför bl.a. Skövde ligger i topp avseende beviljade ansökningar, då det tycks grundas på ett bra samarbete mellan polis och åklagare. Ett grundligt utfört arbete och tydlig kommunikation mellan polis och åklagare medför troligen att fler personer beviljas kontaktförbud, eller snarare fler av de som verkligen behöver en sådan skyddsåtgärd. På så vis erhåller fler personer ett kontaktförbud som faktiskt får effekt.

Därutöver kan också jämförelse göras med vad som anförts bland norska åklagarkollegor, som uttryckt en annan syn avseende kontaktförbudets ingripande karaktär. Från svenskt håll är attityden att det är fokus på att kontaktförbudet är en ingripande åtgärd för den potentiella förbudspersonen, medan det i norsk praktik tycks finnas en annan trygghet i att utfärda förbud när så anses påkallat. Min övertygelse är att domstolsprövningen spelar den helt avgörande rollen i sammanhanget. Det kunde möjligen övervägas om ett införande av en obligatorisk domstolsprövning avseende kontaktförbud,

²⁴¹ Avsnitt 4.3.

åtminstone avseende de beviljade besluten, indirekt skulle medföra att också kraven skulle sänkas något för att erhålla ett förbud, utan att rättssäkerheten för den enskilde för den sakens skull får ge vika.

6.4.2 Finns det stöd för att tillämpa lagen mindre restriktivt i allmänhet?

Enligt min åsikt får det anses finnas visst stöd för en något mer generös tillämpning av lagen, särskilt med grund i vad Strand kommit fram till i sin forskning.²⁴² Med hänvisning till de relativt ringa kostnaderna för skyddsåtgärden, samt att kontaktförbudet är lättanvänt bör det med bakgrund av att det har en konstaterad effekt avseende fall klassade som låg respektive medium risk för våld, kunna brukas i större utsträckning om det är påkallat.

Här kan anföras något om betydelsen av problemet gällande de straffprocessuella tvångsmedlen i förhållande till kontaktförbudet. Denna problematik skulle kunna ses som tecken på osäkerhet eller oenighet kring kontaktförbudets plats i svensk rätt. I synnerhet avseende i vilka fall ett kontaktförbud de facto kan verka brottsförebyggande (dvs. för de fall som inte rör användande av de straffprocessuella tvångsmedlen för att förhindra andra brott under pågående lagföring eller utredning). Sålunda blir det än mer angeläget med utbildning för praktiskt verksamma inom rättsväsendet. För de strukturerade riskbedömningarnas betydelse avseende exempelvis optimal användning av kontaktförbudet är forskning kring riskbedömning, riskanalys samt recidivrisk avgörande för att kontaktförbudet ska kunna etableras och få en mer självklar roll i det brottsförebyggande arbetet.

Att bli ålagd ett kontaktförbud kan inte annat än att ses som en ingripande åtgärd. Det faktumet avser jag inte bestrida med denna uppsats. Då det antecknas i belastningsregistret när ett förbud har meddelats, innebär det trots allt att det också görs avtryck rent formellt sett i förbudspersonens liv. Åklagarna tycks enligt svar i intervjuerna anse att de få domstolsprövningar

²⁴² Se under avsnitt 4.7.

som sker av kontaktförbud indikerar att de fattar rätt beslut. Det får nog anses vara visat, åtminstone genom en åklagares syn på saken, att inställningen hos beslutsfattande åklagare avseende att använda kontaktförbudet torde påverka helheten av alla ansökningar.²⁴³ En, något tillspetsad, parallell skulle därmed kunna dras till den kritik som yttrat sig såsom att åklagarnas ”magkänsla” styrt när det gäller att besluta om kontaktförbud.

För att anknyta till Burmans resonemang²⁴⁴ så kan angående att finna stöd för att tillämpa kontaktförbudsreglerna mindre restriktivt, konfliktperspektivet inom straffrätten nämnas. Denna stridighet som går ut på att om hänsyn tas till brottsoffrens erfarenheter, situation eller behov, innebär det i regel som utgångspunkt något negativt för individens position som potentiell gärningsman. Den bild som delvis träder fram av tillämpningen av lagen får ur brottsoffersynvinkel anses vara att vågskålen väger över något för den potentiella förbudspersonen. Jag får tillstå att det inte är en helt ohämmad tillämpning som vore det ultimata. Jag anser nog snarare att det, såsom påpekats tidigare, snarare rör sig om att rikta om kontaktförbudet något. Det behövs troligen fler studier och mer forskning avseende var, när och hur kontaktförbudet gör sig bäst ur brottsförebyggande syfte, i enlighet med det grundläggande motivet bakom lagstiftningen.

Genom strukturerade riskbedömningar ska det redan hos polis gå att skilja ut de extrema högriskfallen från de andra grupperna där risken bedöms som lägre, där således kontaktförbudet framstår som mer verksamt, och där förbudet kanske också respekteras i högre utsträckning. Det problematiska blir återigen den proportionalitetsprövning som ska göras, då skälen för att bevilja kontaktförbud ska väga upp det intrång det medför i förbudspersonens liv. Möjligen är denna bedömning svårare avseende de grupper där det enligt forskningen tycks göra mest nytta, eftersom åtgärden inte på samma sätt korresponderar med risken.

²⁴³ Jag åsyftar här bl.a. svaret från intervjun med åklagaren vid Skövde åklagarkammare.

²⁴⁴ Se avsnitt 2.5.

Att möjligheten att bevilja kontaktförbud i de fall där tidigare brott inte förekommer, tycks knappt möjligt eftersom många kontaktförbud beviljas utifrån att det faktiskt föreligger någon form av konstaterad tidigare brottslighet.²⁴⁵

6.5 Avslutande kommentarer och tankar

Oavsett kontaktförbudets skyddskapacitet, har syftet med detta rättsliga instrument varit ett led i att försöka råda bot på ett samhällsproblem. Frågan är om det kan konkluderas att lagen endast har goda intentioner, om den kan anses verkningslös (eller uddlös, för att knyta an till uppsatsens rubrik)? Enligt min mening får det hållas för rimligt att kontaktförbudet som institut redan från början skapades med höga förväntningar, vilka troligen dessutom eskalerat i takt med att brottsofferintresset fått större betydelse och plats inom svensk (straff-)rätt. En ytterligare aspekt att notera är rättssäkerheten, huruvida den kan garanteras när så få fall prövas av domstol. Detta skulle lagtekniskt kunna åtgärdas med införande av obligatorisk domstolsprövning av beslut om kontaktförbud.

Jag vågar nog efter arbetet med denna uppsats påstå att varken lagen eller kontaktförbudet som sådant kan anses uddlöst, utan snarare missriktat och tyngt av enorma förväntningar avseende dess skyddskapacitet. I detta avseende finner jag det dock visat att dess effektivitet i egenskap av skyddsåtgärd kan vässas ytterligare, genom att kontaktförbudet används i de fall där det är som mest effektivt. Det är möjligen svårt att se att lagen skulle kunna tillämpas väldigt generöst i allmänhet, utöver vad som anförts under analysen ovan. Jag tror dock att det hela mynnar ut i en omvärdering av kontaktförbudets verkningsområde, dvs. i vilka fall förbudet får avsedd

²⁴⁵ Vilket exempelvis framkommit även i den studie jag gjort, se genomgången i avsnitt 5.4.

effekt. Något bland annat utbildning och forskning kan bidra starkt till att utveckla hos berörda aktörer inom vårt rättsväsende.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Otryckta källor

Telefonintervju med åklagare från Skövde åklagarkammare respektive Malmö åklagarkammare.

Telefonintervju med länsansvarig brottsoffersamordnare Skåne (polismyndigheten).

Tryckta källor

Förarbeten

Prop. 1987/88:137 Om besöksförbud.

Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid.

Prop. 2002/03:70 Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer.

Prop. 2010/11:45 Förbättrat skydd mot stalkning.

Prop. 2012/13:186 Ökade möjligheter att förebygga våld i nära relationer.

SOU 1995:60 Kvinnofrid.

SOU 1998:40 Brottsoffer. Vad har gjorts? Vad bör göras?

SOU 2008:81 Stalkning – ett allvarligt brott.

DsJu 1987:13 Besöksförbud.

Ds 2001:73 Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer.

Myndighetsföreskrifter, allmänna råd och riktlinjer

Kontaktförbud. En handbok, Utvecklingscentrum Göteborg,

Åklagarmyndigheten 2011. Hämtad via:

<http://www.aklagare.se/Dokumentsamling/Handbocker/>

Rikspolisstyrelsen (2010). *Riktlinjer för polisiära riskanalyser vid våld på individnivå*. POA-400-1222/09. Hämtad via:

http://polisen.se/PageFiles/3389/Riktlinjer_pol_risk_vald_ind_web_101028.pdf

ÅFS (Åklagarmyndighetens föreskrifter) 2011:6. Hämtad via:

<http://www.aklagare.se/Dokumentsamling/Foreskrifter-och-allmanna-rad-AFS/>

Litteratur

Do protection orders protect? Benitez, T. Christopher, MD, McNiel, E. Dale, PhD, and Binder, L. Renée, MD, *J Am Acad Psychiatry Law* 2010 nummer 38. Tillgänglig via LUBsearch.

Emerson, M. Robert, *Konstruktionen av grovt våld och våldsoffer – Att framställa ett besöksförbud*, I: Åkerström, Malin (red.), *Kriminalitet Kultur Kontroll – en antologi*, Carlsson Bokförlag, Stockholm 1996.

Granström, Görel, Mannelqvist, Ruth och Weinehall, Katarina (red.), *Brottsoffer – ansvar och konsekvenser*. Ett viktimologiskt forskningsseminarium i Umeå den 22 november 2005, Juridiska institutionen Umeå Universitet. Hämtad från:
http://www.jus.umu.se/digitalAssets/13/13405_forskningsrapport_mars_2006.pdf

Gunnarsson, Åsa och Svensson, Eva-Maria, *Genusrättsvetenskap*, Studentlitteratur, Lund 2009.

Lernestedt, Claes och Tham, Henrik (red.), *Brottsoffret och kriminalpolitiken*, Norstedts Juridik, Stockholm 2011.

Lindberg, Gunnel, *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?* Karnov Group, Stockholm 2012.

Lundgren Eva, *Våldets normaliseringsprocess*, ROKS, Linköping 2004

Nilsson, Anna och Aitattaleb Saadia, *Besöksförbud i Norden. En studie av ländernas lagstiftningar och tillämpning*, Nordiska Ministerrådet, Köpenhamn 2009, TemaNord 2009:539.

Sahlin, Ingrid, *Constructing Victims and Villains: Unintended Outcomes of Contact Prohibition Orders*, *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Vol 5 2004. Hämtad via länk till tidsskriften från:

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14043850410027696?journalCode=scri20#preview>

Sarnecki, Jerzy, *Introduktion till kriminologi*, Studentlitteratur, Stockholm 2003.

Strandell, Peter, *Kontaktförbud – ett slag i luften? Om förutsättningarna för lagens tillämpning i praktiken*. Rapport 2011:1, Stiftelsen Tryggare Sverige, Jure förlag, Stockholm 2011.

Strand, Susanne, *Using a restraining order as a protective risk management strategy to prevent intimate partner violence*, *Police Practice and Research: An International Journal*. Vol. 13, No. 3, June 2012. Tillgänglig via LUBsearch.

Åkerström, Malin och Sahlin, Ingrid (red), *Det motspänstiga offret*, Studentlitteratur, Lund 2001.

Myndighetsrapporter och artiklar

Brå

Lagen om besöksförbud: en uppföljning. Brå PM, Stockholm 1989:2

Besöksförbud. En utvärdering av lagen och dess tillämpning, Brå 2003:2.

Nya regler om besöksförbud, Brå delrapport 2005.

Besöksförbud. De berörda och deras erfarenheter, Brå 2007:2.

Våld mot kvinnor och män i nära relationer. Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsende, Brå 2009:12.

Uppgifter från Brås hemsida:

<http://www.bra.se/bra/brott--statistik/hot-och-paverkan.html>

<http://www.bra.se/bra/forebygga-brott/vald-i-nara-relationer.html>

Åklagarmyndigheten

Besöksförbud - en kartläggning över tillämpningen med synpunkter, Rapport juni 2008, Utvecklingscentrum Göteborg.

http://www.aklagare.se/PageFiles/3837/Besöksförbud_kartläggning.pdf

Tillsynsrapport 2013:4 Kontaktförbud - en kartläggning av tillämpningen med synpunkter på iakttagelserna, Utvecklingscentrum Göteborg, Åklagarmyndigheten, oktober 2013.

<http://www.aklagare.se/Dokumentsamling/Rapporter/Tillsynsrapporter/Tillsynsrapport-20134-Kontaktförbud---en-kartläggning-av-tillämpningen--/>

Brottsoffermyndigheten

<http://www.brottsoffermyndigheten.se/om-oss/organisation/lagar-och-forordningar>

<http://www.brottsoffermyndigheten.se/om-oss/brottsofferkunskap/ideala-brottsoffer>

Karnov, juridisk rättsdatabas.

Nyhetsmedia etc.

<http://www.svt.se/nyheter/sverige/svart-att-fa-besöksförbud-i-goteborg> Läst 2014-01-19.

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5744067>

Läst 2014-01-19.

<http://www.svt.se/nyheter/sverige/svart-att-fa-besöksförbud-i-goteborg> Läst 2013-12-10.

<http://www.dn.se/ledare/signerat/kvinnofrid-passar-inte-for-lotteri/> Läst

2013-12-10.

<http://tryggaesverige.org/en-skev-debatt-om-kontaktförbud> Läst 2013-12-10.

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/mojlighet-till-kontaktförbud-ar-ett-geografiskt-lotteri/> Läst 2014-02-14.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 2007 s. 272

NJA 2007 s. 675

NJA 2006 s. 202

Hovrätterna

RH 1993:24